

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ**

**КРАЄЗНАВЧА РОБОТА В
БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ**

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

ВИП. 18

КИЇВ 2007

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

КРАЄЗНАВЧА РОБОТА В БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

ВИП. 18

КИЇВ 2007

Черговий 18-й випуск інформаційного бюлетеня „Краєзнавча робота в бібліотеках України” містить підсумки моніторингу краєзнавчої бібліографічної діяльності регіональних бібліотек, проведеного Державною історичною бібліотекою України в 2007 році, а також рекомендації по створенню краєзнавчих бібліографічних ресурсів в програмному забезпеченні ІРБІС. Мета авторів – ознайомити бібліотечну громадськість з сучасним станом краєзнавчої бібліографії і основними тенденціями в її розвитку, надати методичну допомогу краєзнавчим структурним підрозділам ОУНБ в застосуванні комп’ютерних технологій для створення краєзнавчих бібліографічних баз даних та бібліографічних посібників.

Підготували:

Михайлова О.В.
Кисельова В.П.

Редактор

Кудласевич Т.С.

Відповідальний за випуск

Скорохватова А.В.

Схвалено на засіданні Вченої Ради Державної історичної бібліотеки України

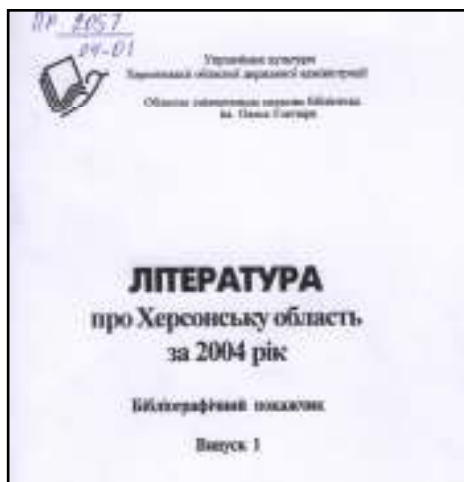
КРАЄЗНАВЧІ БІБЛІОГРАФІЧНІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ. 2001-2005 (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Моніторинг краєзнавчої бібліографічної діяльності регіональних бібліотек України є невід'ємною частиною методичної роботи Державної історичної бібліотеки України. Традиційною формою є аналіз за п'ять років, що здійснюється на основі п'ятирічних зводів краєзнавчої бібліографії*. В 2007 році видано черговий випуск покажчика „Краєзнавчі бібліографічні посібники бібліотек України. 2001-2005” (К., 2007. – 103 с.). У даному матеріалі головна увага приділяється аналізу краєзнавчої видавничої діяльності регіональних бібліотек за 2001-2005 роки, автором також здійснена спроба визначити тенденції у цьому важливому напрямі краєзнавчої роботи за минулі п'ятнадцять років (1991-2005), адже значні соціально-економічні трансформації в суспільстві у цей період, безумовно, позначилися на діяльності бібліотек, що завжди були чутливим барометром суспільних процесів. Зокрема, бібліографічна і видавнича діяльність бібліотек змінилася у зв'язку з впровадженням новітніх інформаційних технологій і приєднанням країни до світової інформаційної мережі.

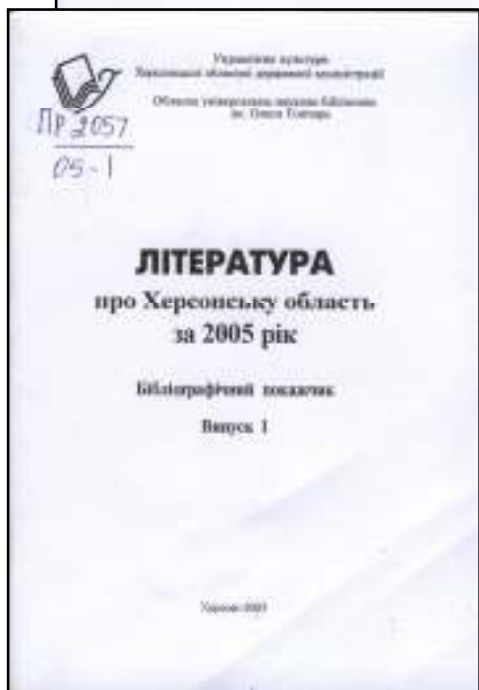
Сподіваємося, що узагальнення, зроблені у даному інформаційному бюлетені, допоможуть фахівцям краєзнавчих підрозділів ОУНБ України в перспективному і поточному плануванні випуску краєзнавчих бібліографічних покажчиків та безпосередньо у роботі по удосконаленню якості цих посібників.

-
- Краєзнавчі бібліографічні посібники бібліотек України. 1991-1995: Бібліогр. покажч. – К., 1996. – 87 с. + Краєзнавча робота в бібліотеках України: Інформ. бюлетень. Вип. 8. – К., 1997. – С. 12-19.
 - Краєзнавчі бібліографічні посібники бібліотек України. 1996-2000: Бібліогр. покажч. – К., 2002. – 118 с. + Краєзнавча робота в бібліотеках України: Інформ. бюлетень. Вип. 13. – К., 2002. – 36 с.)

До поточних краєзнавчих показчиків відносять посібники типу „Література про ... область за ... рік”, „Область на сторінках преси” та

щорічники „Календарі знаменних і пам'ятних дат ... області на ... рік”. Згідно з „Положенням про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України” (К., 1996) універсальні поточні показчики літератури про край („Література про ... область за ... рік”) та календарі знаменних і пам'ятних дат вважаються обов'язковими для обласних універсальних наукових бібліотек (див. Додаток до згаданого Положення).

ОУНБ готували даний вид посібників впродовж кількох десятиріч і дотримувалися традицій до кінця 1990-х рр. Якісні зміни відбулися саме в останні п'ять років: сегмент універсальних

поточних показчиків про край в друкованому

варіанті скоротився як в абсолютних цифрах, так і в процентному відношенні. Так, в період 1991-1995 рр. частка даного виду посібників становила 35% від загальної кількості поточних посібників, в 1996-2000 рр. – 46% відповідно, а в 2001-2005 рр. – лише 26%. (Див. Діаграми 1-4). Продовжують досить стабільно видавати дані показчики Закарпатська і Херсонська ОУНБ (щоквартальники), а також Дніпропетровська, Одеська, Чернігівська ОУНБ (щорічники). В той же час слід

відмітити, що частина універсальних поточних покажчиків виходить зі значним запізненням. Так, друкований покажчик „Література про Дніпропетровську

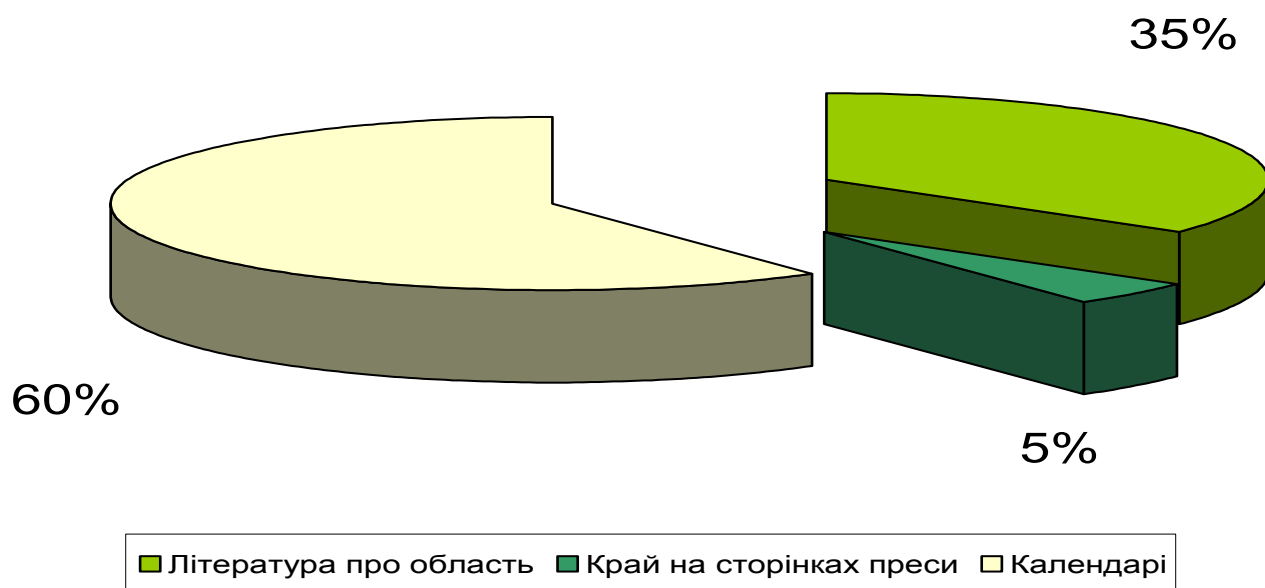

область за 1995 рік” і аналогічне видання за 1996 рік вийшли у 2002 році, „Література про Одеську область за 1996 рік” – у 2002 р., за 1997 і 1998 рр. – у 2004 р., за 1999 рік – у 2005 р. Фактично бібліотеки доводять до логічного закінчення роботи, виконану ще наприкінці минулого десятиріччя. Разом з цим, наприклад, Вінницька ОУНБ, починаючи з 2003 року відмовилась від підготовки друкованого варіанту і зосередилась на роботі з електронною бібліографічною базою даних

„Література про Вінницьку область”; тобто, останнім друкованим посібником став однойменний щорічник за 2002 рік. На користь такого рішення є досить переконливі аргументи. В першу чергу, це – впровадження новітніх технологій, що дозволяють створювати подібні бібліографічні бази в електронному варіанті, які набагато швидше стають доступними для значно більшої кількості користувачів одночасно. Створення друкованої версії вимагає не тільки фінансових видатків на поліграфічне виконання, але й великих додаткових витрат робочого часу на форматування і редагування покажчика, що бібліотеки не завжди не можуть собі дозволити. Подібна проблема постає перед більшістю ОУНБ, проте, кожна окрема бібліотека має самостійно її вирішувати, враховуючи власні матеріальні, інформаційні, кадрові ресурси, а також розвиненість інформаційної бібліотечної мережі в регіоні.

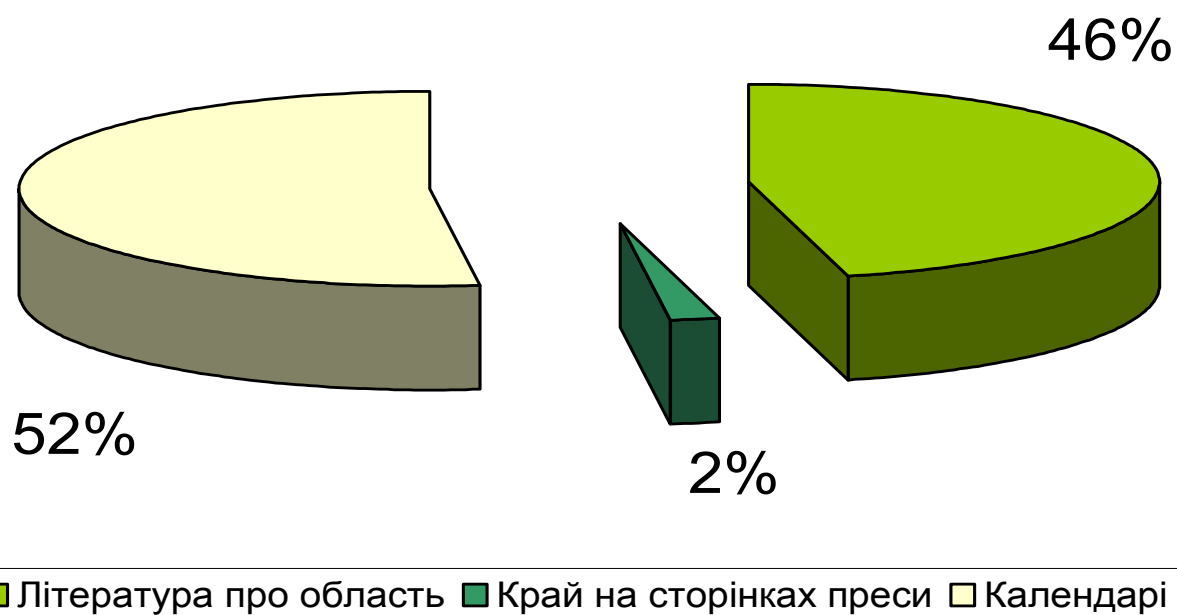
Про поточні посібники галузевого і тематичного спрямування йтиме мова далі.

Поточні показчики. 1991-1995

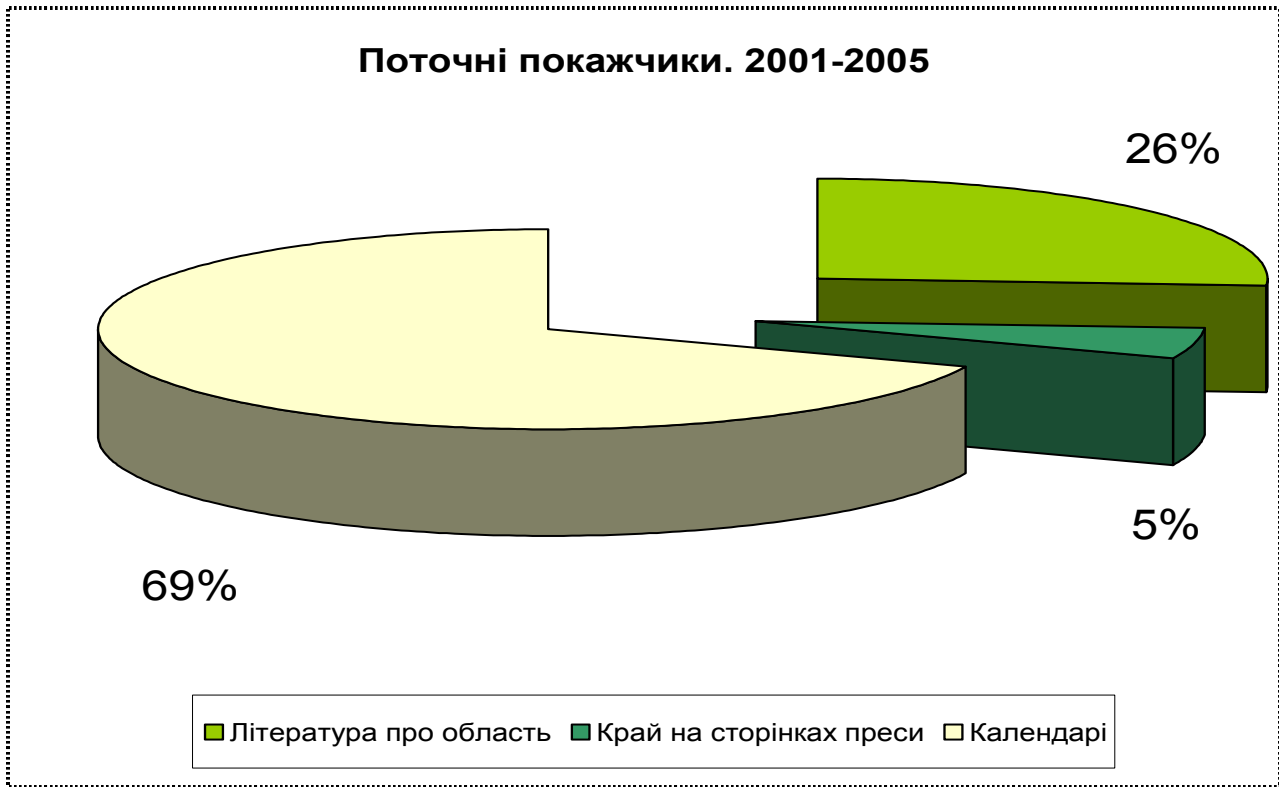

Діаграма 1

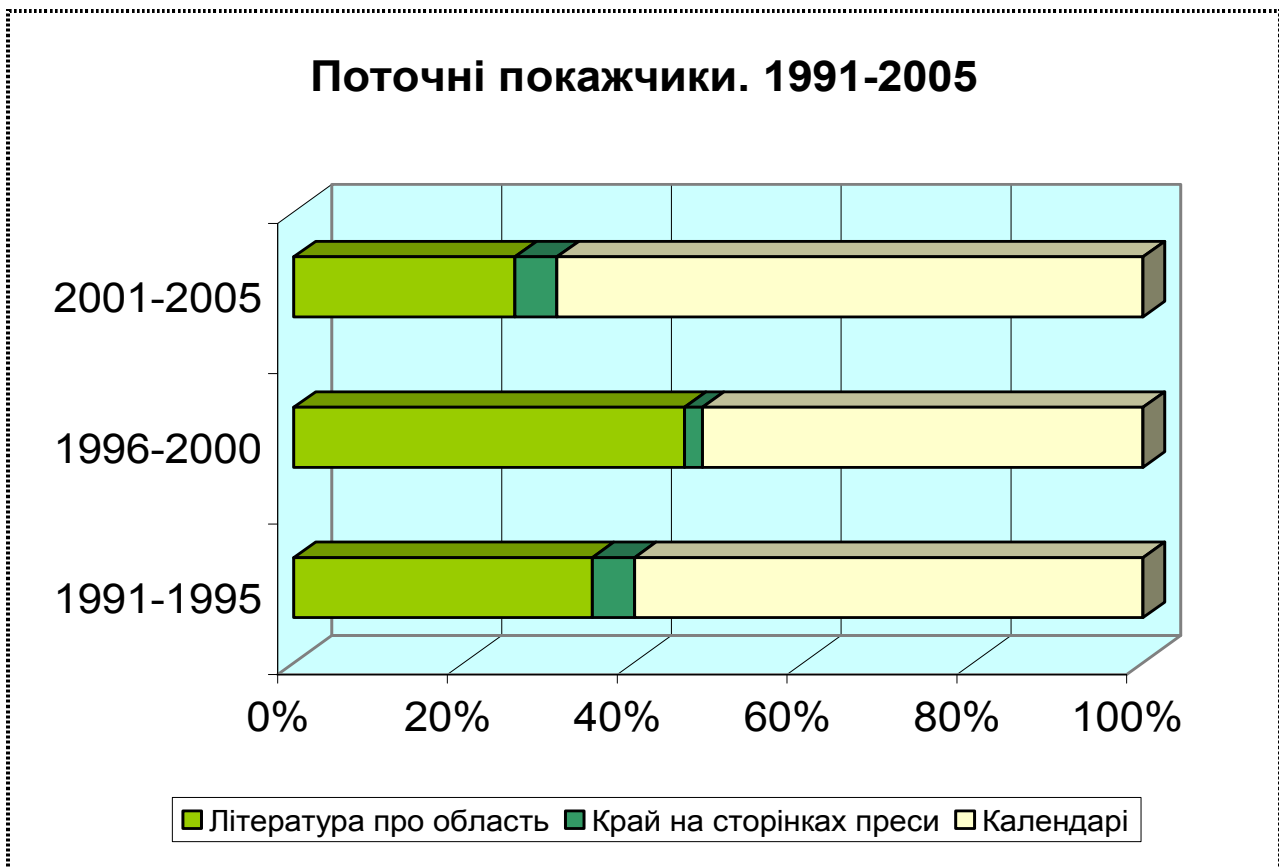
Поточні показчики. 1996-2000

Діаграма 2

Діаграма 3

Діаграма 4

Посібники типу „Край на сторінках преси” ніколи не посідали значного місця серед регіональної краєзнавчої бібліографії. Так, у покажчику за 1991-1995 рр. зареєстровано 10 найменувань таких видань; в покажчику, що відображає 1996-2000 рр., - лише п'ять найменувань, в покажчику за останній період (2001-2005 рр.) – лише два. Звично дотримується цієї традиції Закарпатська ОУНБ, яка продовжує видавати щоквартальники „Закарпаття на сторінках преси”. Наявність сталої і якісної

поліграфічної бази, а саме багаторічна співпраця з „Видавництвом В. Падяка”, дозволяє дотримуватися головної вимоги до такого виду посібників – оперативності подання інформації. Зберегла цей вид бібліографії і Хмельницька ОУНБ, що продовжує готувати щомісячні списки літератури „Хмельниччина на сторінках республіканської преси”. Неувага більшості бібліотек до цих видань, скоріше за все, пояснюється тим, що вони певною мірою дублюють покажчики „Література про ... область”, а останнім часом – наявністю загальнодоступних електронних каталогів і бібліографічних баз даних і неможивістю забезпечити оперативність виходу в світ друкованих версій.

Більш охоче бібліотеки відображають у бібліографії життя краю, як в цілому, так і за окремими темами, проблемами в ретроспекції. Тут, в першу чергу, слід згадати ґрунтовне видання Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка „Харьков и губерния на страницах газеты „Южный край (1880-1918)” (Вип. 1 (1881-1886 рр.). – Х., 2002, Вип. 2 (1886-1890 рр.). – Х., 2003; вже є Вип. 3 (1891-1893 рр.). – Х., 2006). Дане видання в

хронологічній послідовності розкриває зміст газети, яка, за справедливою думкою авторів, є одним з найцінніших джерел вивчення історії культури і

соціально-економічного розвитку Слобожанщини в дуже цікавий історичний період. Позитивної оцінки заслуговує допоміжний апарат посібника: окрім звичних іменного і географічного покажчиків, дане видання є чи не єдиним з проаналізованих, яке містить предметний покажчик, що має неабияке значення в пошуку необхідних відомостей, враховуючи хронологічне розташування записів. Не досить якісне поліграфічне оформлення видання ні в якому разі не

зменшує його інформаційної цінності.

Активно в цьому напрямку – розкриття змісту періодики за окремими темами (аспектами) – працює Чернігівська ОУНБ, залучаючи до цієї роботи бібліотеки області. Так, продовжувалося видання поточного (щорічного) посібника „Бібліотеки Чернігівщини на сторінках преси” (за 2001-2004 рр. – Чернігів, 2002-2005), а також вийшла низка бібліографічних покажчиків „Бібліотеки Новгород-Сіверщини на сторінках преси (1945-2004 рр.)”, „Бібліотеки Носівщини на сторінках преси (1945-2004 рр.)”, „Бібліотеки Сосниччини на сторінках преси (1963-2002 рр.)”.

Підсумовуючи, зазначимо, що ретроспективне розкриття змісту періодичних видань, в першу чергу, місцевих за певний хронологічний період, і надалі буде посідати чільне місце в краєзнавчій видавничій діяльності регіональних бібліотек.

Стабільною ланкою серед щорічних краєзнавчих бібліографічних покажчиків обласних універсальних бібліотек залишаються „Календарі знаменних і пам'ятних дат”. Методика їх підготовки добре розроблена і докладно представлена в методичних посібниках Державної історичної

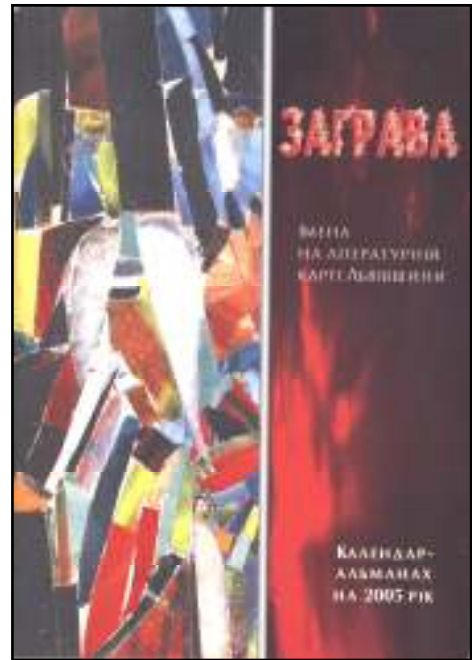
бібліотеки
України
(Методичні
рекомендації по
складанню
краєзнавчих
методично-
бібліографічних
посібників типу
„Календар
знаменних і

пам'ятних дат ... області на ... рік”. – К., 1993; „Краєзнавча діяльність бібліотек: Метод. посібник”. – К., 2002. – С. 98-112.). Власне, ОУНБ нині мають чималий позитивний досвід підготовки і видання посібників цього типу.

При тому, що бібліотеки в цілому дотримуються загальноприйнятих методик, в окремих регіонах склалися свої традиції. Так, Львівська ОУНБ не обмежується виданням одного загального Календаря, а презентує відразу три посібника: „Львівщина у ... році”, який знайомить з відомими краєзнавцями – науковцями, політичними, громадськими, релігійними діячами; „Митці Львівщини: Календар знаменних і пам'ятних дат на ... рік”, що подає інформацію про відомих та маловідомих діячів культури і мистецтва (мистецтвознавців, архітекторів, художників, скульпторів, композиторів, акторів), пов'язаних зі Львовом та Львівщиною своїм походженням, життям та творчістю. - „Заграва: Імена на Літературній карті Львівщини: Календар-альманах на ... рік”, що висвітлює сторінки творчості галицьких письменників. Структура всіх трьох посібників в основному схожа: спочатку – перелік дат,

потім – біографічні статті, які обов’язково містять біографічну довідку і бібліографічні матеріали – твори ювіляра, матеріали про його життя і творчість. Однак, календар-альманах „Заграва” має свої особливості. Якщо в перших двох біографічні статті традиційно подаються в хронологічному порядку, то в даному посібнику вони згруповані в тематичні рубрики. Рубрика „Проба пера” представляє письменників-аматорів, які ще ніде не друкувалися. В рубриці „Літературна розвідка” відображається творчість літературознавців, журналістів, краєзнавців

Галичини, які досліджують творчість письменників не тільки Львівщини, а й України в цілому та українського зарубіжжя. Розділ „Методична сторінка” містить методичні розробки на допомогу проведенню масових заходів (сценарії літературних вечорів, свят, вікторин) та оформленню книжкових виставок.

Донецька і Вінницька ОУНБ в останнє десятиріччя додержувалися практики видання хронологічних списків знаменних і пам’ятних дат, які містили лише перелік дат без бібліографічних матеріалів. Бібліографічні списки з біографічними та історичними довідками обсягом 4-6 сторінок видавалися окремо до конкретної дати. Державна історична бібліотека України, як методичний центр з історичного краєзнавства, неодноразово наголошувала, що не вважає це вдалим рішенням, оскільки **головна цінність такого типу посібників, як Календарі, полягає саме в поєднанні методичної і бібліографічної інформації.**

Рівненська державна обласна бібліотека перейшла на підготовку і видання Календарів в електронному форматі на CD. Показчик, як і належить, вміщує інформаційні довідки та рекомендаційні списки літератури до визначних дат. До плюсів такого рішення можна віднести присутність повних текстів актуальних краєзнавчих матеріалів, фотографій, відеофрагментів кіноматеріалів, аудіозаписів музичних та поетичних творів. В той же час, важко відразу оцінити обсяг і наповненість посібника,

і, головне, наскільки він є зручним для користувача, адже для перегляду потрібне відповідне технічне забезпечення.

Загальноприйнята практика передбачає складання окремого допоміжного апарату і в

таких посібниках як Календарі.

Здебільшого, його функцію виконує зміст і, частково, Перелік дат, що подається на початку посібника. Деякі бібліотеки вважають обов'язковим супроводжувати Календарі невеликим додатковим пошуковим апаратом. Наприклад,

Волинська ОУНБ подає Показчик імен та список авторів історичних і біографічних довідок, Закарпатська ОУНБ – Показчик прізвищ ювілянтів та авторів статей про них, Дніпропетровська ОУНБ – Короткі відомості про авторів матеріалів, Чернівецька ОУНБ – Іменний показчик ювілярів.

Як загальну тенденцію, можна відзначити покращення поліграфічного виконання Календарів; залучення фахівців – співробітників музеїв, викладачів місцевих вузів, діячів громадських

фондів, організацій, краєзнавців до підготовки посібника – написання біографічних та історичних довідок, тощо.

Комплексні, галузеві і тематичні бібліографічні посібники завжди становили переважну більшість серед краєзнавчої бібліографічної продукції – в різні періоди їх частка коливалася в межах 70-80%. Якщо звернутися до Таблиці 1, то з'ясується, що за останній період, який аналізується, відбулося деяке зниження показника до найменшого за п'ятнадцять років рівня. В межах цього сектора (комплексні, галузеві, тематичні) видання розподіляються дуже нерівномірно, зі значною перевагою на користь певних напрямків і така тенденція є стабільною. (Див. Таблицю 1 та Діагр. 5-8).

	Роки		
	1991-1995	1996-2000	2001-2005
Край в цілому	43	21	9
Славетні люди краю	30	81	41
Історія	56	75	50
Природа. Екологія	20	17	10

Таблиця 1 (початок)

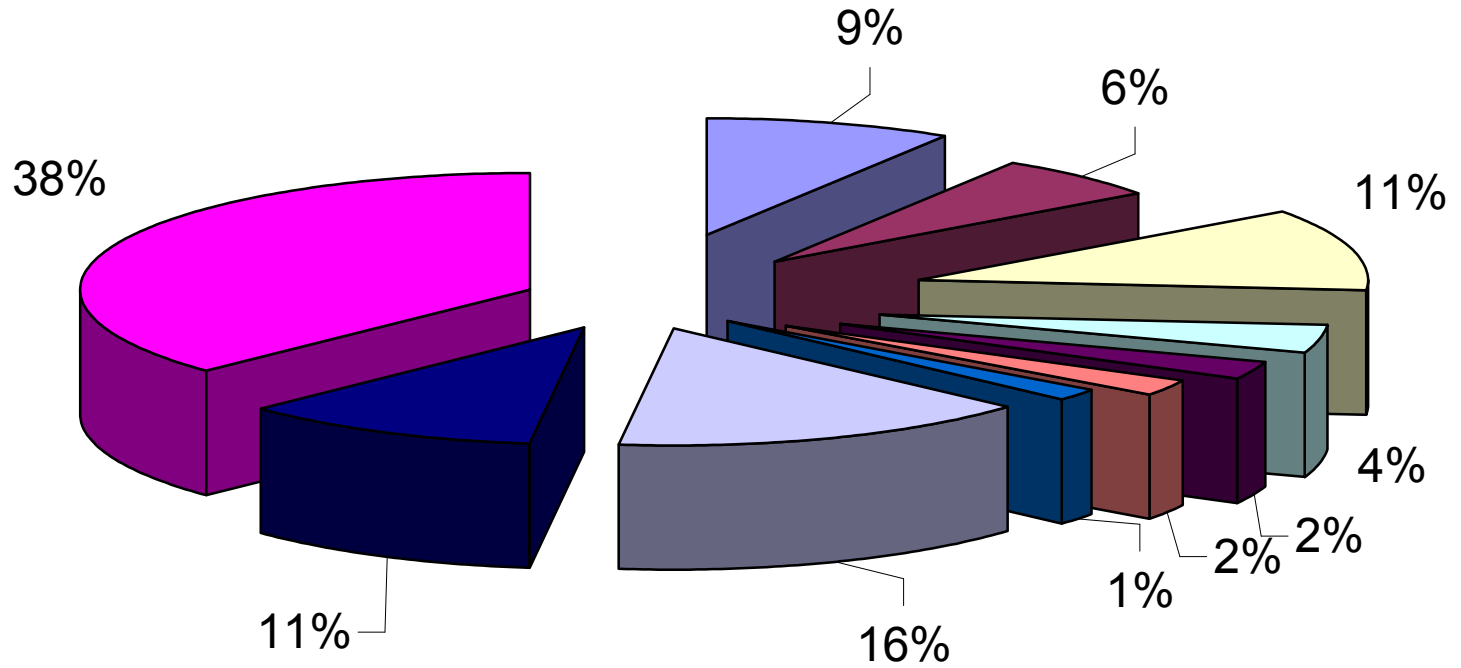
	Роки		
	1991-1995	1996-2000	2001-2005
Народне господарство	11	8	8
Охорона здоров'я	12	2	2
Суспільне життя	7	26	12
Наука. Освіта	75	69	57
Культура. Мистецтво	54	125	105
Літературне життя	182	255	129
Разом	490	679	423
Всього зареєстровано в покажчику	597	791	593
Частка від загальної кількості	82,1%	85,8%	71,3

Таблиця 1 (продовження)

Комплексні ретроспективні посібники типу „Про край в цілому” ніколи не посідали значного місця в структурі краєзнавчої бібліографічної продукції бібліотек. Найбільша їх частка – 9% - зафіксована за період 1991-1995 рр., потім спостерігалось зменшення до 3% за 1996-2000 рр. і 2% - за 2001-2005 рр. При цьому різке зменшення відбулося в другій половині 90-х рр. минулого століття, тобто, саме в той час, коли бібліотеки почали активно створювати регіональні інформаційні портали. Можна припустити, що книгозбірні цілком слушно віддали перевагу такій формі представлення інформації про край. З урахуванням цього, скоріше за все, будуть набувати популярності вебліографічні покажчики, де систематизовані відомості про численні інтернет-ресурси, за допомогою яких можна ознайоми-

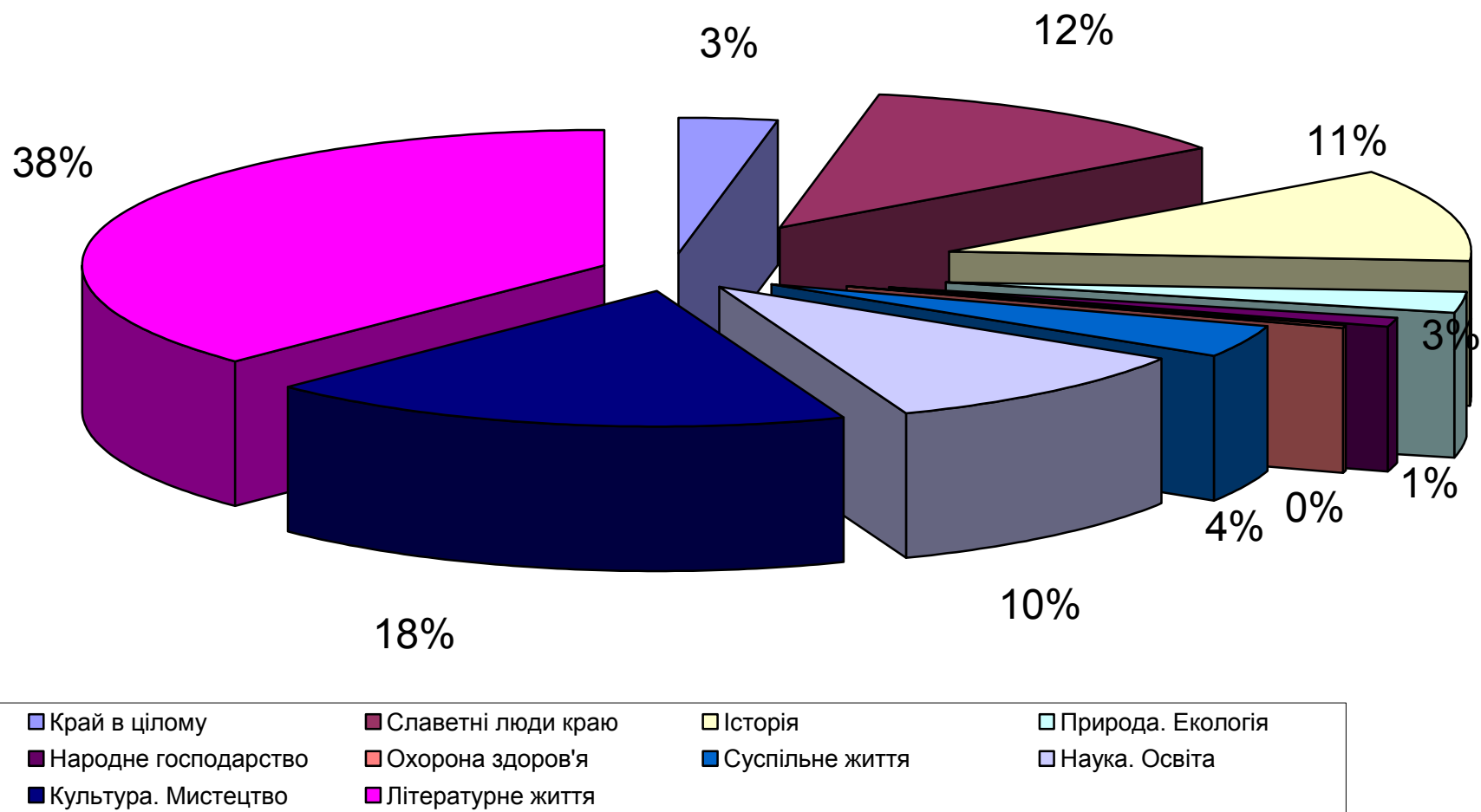
Комплексні, галузеві і тематичні. 1991-1995

- Край в цілому
- Народне господарство
- Культура. Мистецтво
- Славені люди краю
- Охорона здоров'я
- Літературне життя
- Історія
- Суспільне життя
- Природа. Екологія
- Наука. Освіта

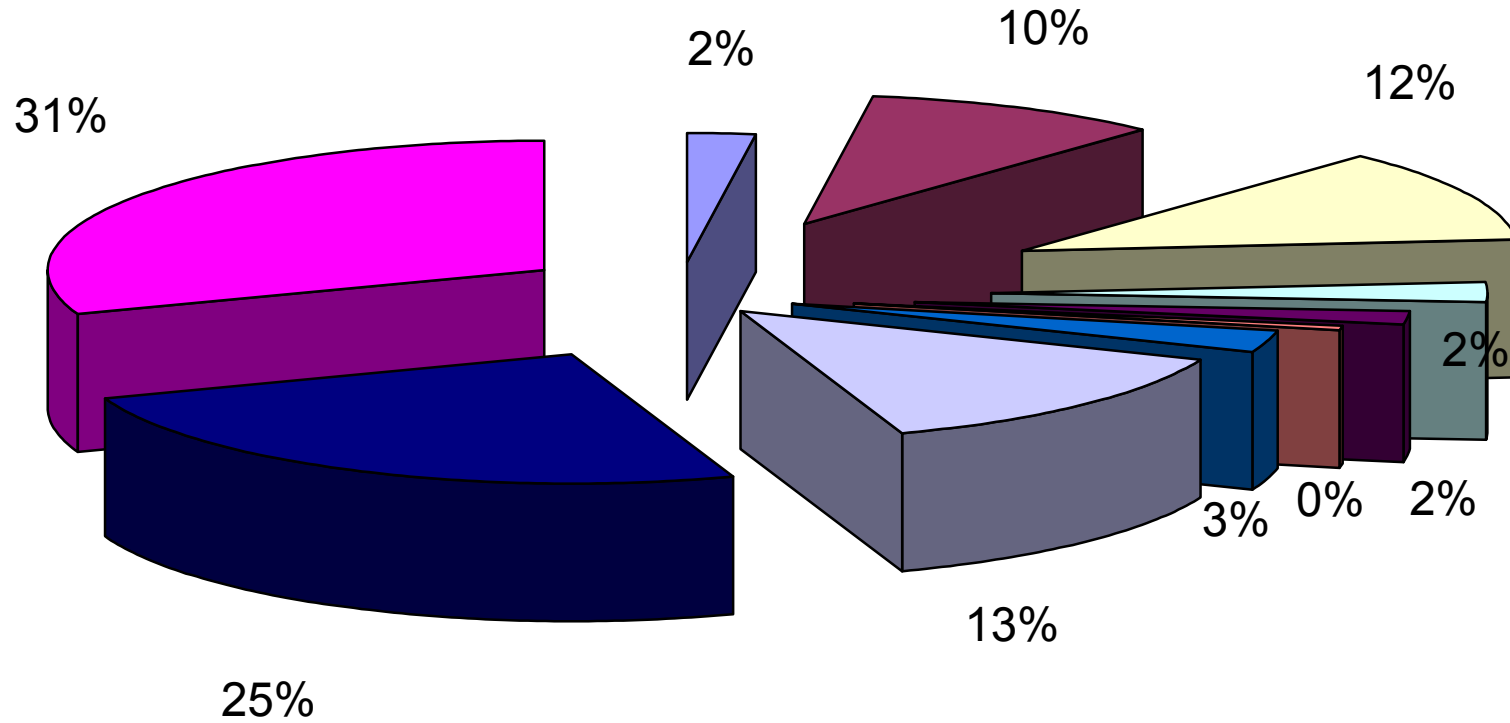
Діаграма 5

Комплексні, галузеві і тематичні. 1996-2000

Діаграма 6

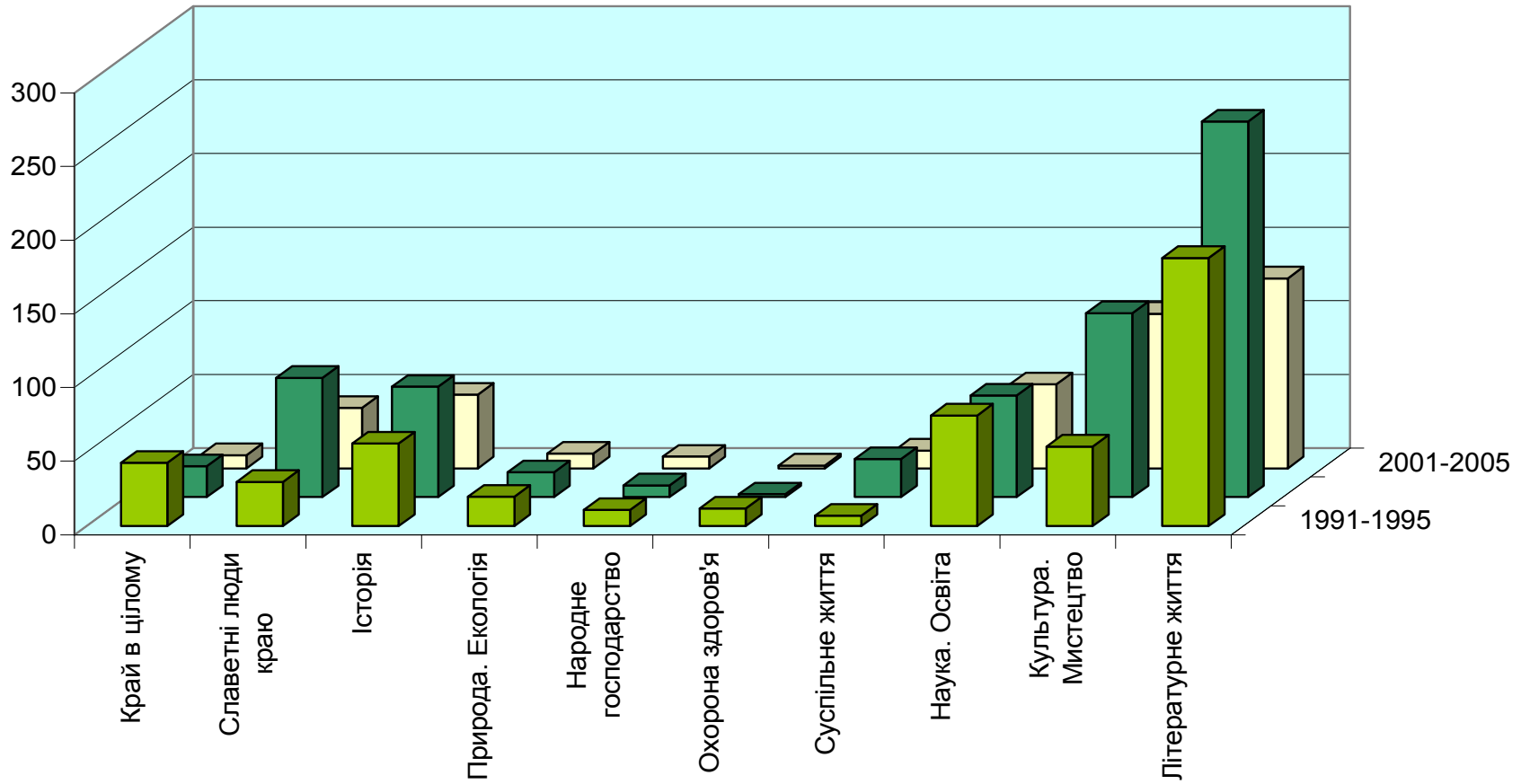
Комплексні, галузеві і тематичні. 2001-2005

Край в цілому	Славетні люди краю	Історія	Природа. Екологія
Народне господарство	Охорона здоров'я	Суспільне життя	Наука. Освіта
Культура. Мистецтво	Літературне життя		

Діаграма 7

Комплексні, галузеві і тематичні. 1991-2005

Діаграма 8

тися з усім комплексом питань, що стосуються життя і розвитку краю. В останньому випуску покажчика „Краєзнавчі бібліографічні посібники бібліотек України” за 2001-2005 рр. (Держ. іст. б-ка України. – К., 2007) вперше зареєстровані такі видання Хмельницької та Івано-Франківської ОУНБ: „Електронні ресурси Хмельниччини: Список web-сайтів”. (Хмельницький 2004. – 27 с.), „Прикарпаття: погляд через Інтернет” (Івано-Франківськ, 2005. – 22 с.).

Бібліотеки не полишають практики створення бібліографічних покажчиків за окремими напрямками - галузевими або тематичними. Провідне місце належить виданням з історії, в т. ч. з історії окремих населених пунктів. Частка таких посібників лишається на диво сталою і становить 11-12%.

Варто зупинитися на бібліографічному покажчику Черкаської ОУНБ „Наймолодша в Україні: Черкаській області - 50 років” (Черкаси, 2003. – 119

с.). Даний покажчик є прикладом рідкісного на сьогодні краєзнавчого видання типу „Що читати про ... край”. Покажчик містить описи книг та найважливіших статей з періодичних видань за 1990-2003 рр., систематизовані в 14 розділів, які охоплюють всі аспекти життя області: історію, економічний розвиток, питання екології, охорони здоров'я, суспільно-політичні, культурні, мистецьке, літературні процеси в краї, розвиток науки і освіти, діяльність засобів масової інформації. Подано найбільш значущі бібліографічні

покажчики про Черкащину. Посібник має ґрунтовний допоміжний апарат, який складається з алфавітного покажчика авторів і назв, списку осіб, матеріали про яких вміщено у цій праці, географічного ключа. Таке видання має всі шанси стати незамінним як для викладачів, так і для учнів, при вивченні історії краю, в т.ч. новітньої в загальноосвітніх школах.

Ювілейні видання також підготували Вінницька, Одеська і Полтавська ОУНБ: „Вінницькій області – 70: За матеріалами кн. Виставки” (Вінниця, 2002. – 9 с.), „Новоросійський край – Одеська губернія – Одеська область: До 70-річчя утворення Одеської області” (О., 2002. – 57 с.), „Полтавській губернії – 200 років: Реком. список л-ри” (Полтава, 2002. – 8 с.).

При складанні краєзнавчої бібліографії бібліотеки завжди приділяли увагу гострим і болісним питанням вітчизняної історії. До роковин голодомору 1932-1933 рр. Донецька, Дніпропетровська, Вінницька, Чернігівська ОУНБ підготували бібліографічні покажчики, вміст яких розкриває подробиці подій, що відбувалися саме на території краю: „Донеччина. Голодомор 1932-1933 рр.” (Донецьк, 2002. -10 с.), „Пам’ять народу неубієнна: Голодомор на Чернігівщині 1932-1933 рр.” (Чернігів, 2005. – 49 с.), „Серп і молот – зате голод”: Пам’яті жертв голодомору на Дніпропетровщині” (Д., 2003. – 42 с.), „Трагедія голодомору на Вінниччині 1932-1933 рр.” (Вінниця, 2003. – 78 с.). Підготовка таких покажчиків інколи потребувала наукових розвідок, збирання свідчень самовидців тих подій.

Вінницька ОУНБ спільно з Вінницькою обласною спілкою ветеранів війни в Афганістані і Вінницьким обласним краєзнавчим музеєм підготувала покажчик, присвячений темі, яка не має права на забуття – участі українців у Афганській війні. В посібнику систематизовано матеріали про вінничан – учасників Афганської війни, вшанування воїнів-земляків на Вінниччині, сьогоденну діяльність спілок ветеранів Афганістану та музеїв воїнів-афганців, відображення Афганської війни у художній літературі, пісенну творчість афганської тематики. Підвищенню інформаційної цінності покажчика сприяє включення до нього документальних джерел

літературі, пісенну творчість афганської тематики. Підвищенню інформаційної цінності покажчика сприяє включення до нього документальних джерел

Вінницького обласного архіву та матеріалів Вінницького обласного краєзнавчого музею „Документи та фото про загиблих воїнів-афганців”.

Тематика Великої Вітчизняної війни залишається актуальною і понині. Серед видань, присвячених цим подіям, заслуговують на увагу: бібліографічний довідник Волинської ОУНБ „Імена на скрижалях історії: До 60-річчя перемоги у Великій Вітчизняній війні” (Луцьк, 2004. – 78 с.), який вміщує відомості про Героїв Радянського Союзу, що удостоєні звання за подвиги, звершені на Волині, партизан-волинян і мешканців області, що брали участь у бойових діях; методико-бібліографічний покажчик-довідник Дніпропетровської ОУНБ „Зірки партизанської слави” (Д., 2002. – 166 с.); бібліографічний покажчик Ніжинської центральної міської бібліотеки „Герої Радянського Союзу – наші земляки” (Ніжин, 2005. – 32 с.). Особливо варто зупинитися на виданні Луганської ОУНБ „Життя переможе”: Бібліогр. покажч. до 60-річчя створення підпільної молодіжної організації „Молода гвардія”. (Луганськ, 2002. – 31 с.). Історія виникнення і діяльності цієї

організації останнім часом стала основною темою для численних дискусій і навіть спекуляцій, тому дуже слушною виявилася спроба авторів представити сучасний погляд на це питання – в покажчику містяться матеріали за 1991-2002 рр.

Аналізуючи широку добірку посібників з історії міст і сіл, слід зупинитися, в першу чергу, на доробку Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка „Історія міст і сіл Харківської області” в 2-х частинах (Х., 2004). Створюючи цей покажчик, автори сподівалися, що він стане в пригоді при підготовці наступного видання енциклопедії „Історія міст і

сіл України”. У посібнику представлені книги, альбоми плани, карти, статті з журналів і газет, видані за період з другої половини ХІХ століття до початку

ХХІ століття. Частина перша містить матеріали з історії, географії, етнографії, соціально-економічного розвитку, культурно-мистецького життя Харківської області

в цілому і м. Харкова; частина друга присвячена населеним пунктам області, які згруповані за районами. Матеріали в межах адміністративних ділень розміщено за тематичними розділами. Нумерація загальна, в посібнику представлено майже 5 тисяч записів, зорієнтуватися в яких допоможуть іменний та географічний покажчики.

Доповнює цей двохтомник бібліографічний покажчик „Харків ХХ століття” (Вип. 1-2. – Х., 2003), який презентує документи з історії м. Харкова (Ч. 1) та про видатних харків’ян (Ч. 2). Разом ці два видання створюють масштабну інформаційну базу з життя Харківщини за значний історичний період.

Підготовка бібліографії до краєзнавчих ювілейних дат є звичною практикою для бібліотек. Варто відмітити доробки Дніпропетровської, Луганської ОУНБ: „Катеринослав – Дніпропетровськ (1776-2001 рр.): віхи історичного поступу: до 225-річчя Дніпропетровська” (Д., 2001); „Славне місто Луганськ: до 210-річчя з дня заснування” (Луганськ, 2005), а також ґрунтовний науково-допоміжний бібліографічний покажчик Чернівецької ОУНБ „Хотину – 1000 років” (Чернівці, 2002. – 184 с.). Цікаву серію започаткувала Одеська

ОУНБ – „Міста і містечки Одещини”. Вже вийшли два випуски: „Балта. 1748-2003: До 255-річчя заснування” (О., 2004. – 48 с.) і „Рені: Місто. Порт. Люди: До 455-річчя заснування” (О., 2004. – 27 с.).

Надзвичайно важливою і позитивною тенденцією є те, що в бібліографічній базі даних „Краєзнавчі бібліографічні ресурси бібліотек України: 2001-2005” Державної історичної бібліотеки України зменшилась кількість бібліографічних списків обсягом 5-7 сторінок, тобто, нині регіональні книгозбірні зосереджують увагу на складанні потужних, часто значних за обсягом, добре структурованих видань, які спроможні довгий час виконувати свою інформаційну функцію.

Частка бібліографічних покажчиків з природоохоронної тематики і екологічної безпеки у вторинному документальному потоці краєзнавчого спрямування за три останніх п'ятиріччя поступово

зменшувалася з 4% за період 1991-1995 рр. до 3% за 1996-2000 рр. і 2% - за 2001-2005 рр. Однак, негативним є не лише зменшення зареєстрованих

найменувань посібників відповідної тематики, а й звуження кількості установ, які приділяли увагу цьому важливому для країни питанню. Якщо в попередніх випусках покажчика „Бібліографічні посібники бібліотек України” за 1991-1995 і 1996-2000 роки відповідно були представлені видання практично з усіх регіонів країни, в т.ч. доробки міських і районних бібліотек, то в останньому випуску за 2001-2005 рр. з 10 найменувань у відповідній рубриці покажчика 9 – створені

на Одещині, а саме Одеською державною науковою бібліотекою ім. М. Горького, для якої робота в даному напрямку є багаторічною традицією. В першу чергу йдеться про щорічник „Природа і природні ресурси Північного Причорномор'я”, який ОДНБ складає за участю Кримської РНБ ім. І. Франка. Посібник охоплює матеріали з питань геології, фізичної географії, біології, природоохоронної діяльності, розвитку туризму. Окрім звичного щорічника, що висвітлює проблему всього регіону, ОДНБ приділила увагу екологічним справам Одеси: бібліографічний покажчик „Одесса сегодня: Экология города” витримав два видання (О., 2001. – 68 с.; О., 2003. – 112 с.), що можна пояснити лише великим попитом на інформацію даної тематики. Підтримала цю роботу Одеська ОУНБ ім. М. Грушевського, яка підготувала тематичний бібліографічний покажчик „Чорне море: екологічні проблеми” (О., 2001).

Краєзнавчі бібліографічні покажчики, що стосуються питань розвитку народного господарства завжди становили незначну частину в загальній кількості краєзнавчої бібліографії. З 1991 по 2005 рік їх частка не перевищувала 1-2%. В період, що аналізується, цей напрямок представлений невеликими покажчиками або списками літератури: „Туристичний бізнес” (Хмельницька ОУНБ. – Хмельницький, 2004. – 11 с.); „Порти Одеського регіону” (Одеська ОУНБ. – О., 2005. – 19 с.); „Розвиток хлібопекарської промисловості в Чернівецькій області (Чернівецька ОУНБ. – Чернівці, 2001. – 4 с.). Вирізняється нова серія Запорізької ОУНБ „Герої України – наші земляки”, перші три випуски якої присвячені видатним організаторам і керівникам вітчизняної промисловості: генеральному директору ЗАТ „Запоріжсталь” Віталію Антоновичу Сацькому (Запоріжжя, 2003. – 31 с.), генеральному директору ОАО „Мотор Сич” Вячеславу Олександровичу Богуслаєву (Запоріжжя, 2003. – 34 с.), генеральному конструктору машинобудівного конструкторського бюро „Прогрес” Федору Михайловичу Муравченку (Запоріжжя, 2004. – 10 с.).

Аналогічне становище зі складанням бібліографії з питань розвитку медичної галузі в краї. Частка цих показників, і без того мала, скоротилася з 2% в період 1991-1995 рр. до менше одного відсотка в наступні п'ятирічні цикли і представлена в основному біобібліографічними виданнями.

Це об'єктивна реальність, для якої є підстави: як правило, універсальні бібліотеки не вважають за доцільне витратити ресурси на докладну розробку цих тем, оскільки в регіонах існують спеціалізовані книгозбірні відповідного профілю і підготовка бібліографії даної тематики є їх прерогативою.

Поряд з цим, чітко простежується збільшення з 1% в 1991-1995 рр. до 4% в 1996-2001 рр. бібліографічних джерел, що акумулюють матеріали про суспільно-політичне життя краю. За період 2001-2005 рр. їх частка становить 3%. Бурхливе політичне життя, становлення і розвиток політичних партій, громадських фондів і організацій, виникнення нових або загострення старих етнічних і релігійних конфліктів, можливість обговорення проблем, до цього закритих для широкого загалу, сприяли цьому. Бібліографи оперативно відслідковували загальний потік документів даної тематики, який різко зріс наприкінці минулого століття, вбачаючи своїм завданням допомогти зорієнтуватися у величезній кількості матеріалу. Серед таких видань можна згадати рекомендаційний бібліографічний список Полтавської обласної бібліотеки для юнацтва „Молодь Полтавщини за десять років незалежності” (Полтава, 2001. – 12 с.), рекомендаційний показник Черкаської обласної бібліотеки для юнацтва „Молодь Черкащини: історія і сьогодення” (Черкаси, 2003. – 38 с.), бібліографічний показник Хмельницької ОУНБ „Національні меншини на Хмельниччині” (Хмельницький, 2003. – 20 с.). Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького за матеріалами одеської періодики створила бібліографічний показник „Сергей Гриневецкий: в начале славных дел (1980-1998)” (О., 2004. – 80 с.), присвячений постаті, що, безумовно, справила величезний вплив на життя краю.

Бібліотеки в роки незалежності отримали можливість докладно розробляти питання релігійного життя краю. В попередній період – 1996-2000 рр. – релігієзнавчі посібники були представлені в основному низкою видань Львівської ОУНБ, яка презентувала видатних діячів української католицької церкви, сама згадка про яких довгий час була заборонена. Нині слід відмітити науково-допоміжний бібліографічний покажчик Херсонської ОУНБ „Церква на Херсонщині: історія та сучасність” (Херсон, 2003. – 148 с.) та ґрунтовне видання Донецької ОУНБ „Православна перлина Донбасу: Свято-Успенська Святогірська Лавра” (Донецьк, 2004. – 104 с.).

Провідна роль серед галузевої краєзнавчої бібліографії належить посібникам, що розкривають науково-просвітницьку, культурно-мистецьку діяльність в регіоні, літературне життя краю. Разом вони складають майже дві третини від загальної кількості комплексних, галузевих і тематичних покажчиків.

Бібліографія про розвиток науки і освіти в краї представлена, в першу чергу, бібліографічним довідником ОДНБ ім. М. Горького „Вчені вузів Одеси” і бібліографічними покажчиками серії „Вчені Одеси”. Кілька випусків бібліографічного довідника презентують науковців в галузі природничих наук – фізиків та астрономів, біологів, геологів і географів, хіміків.

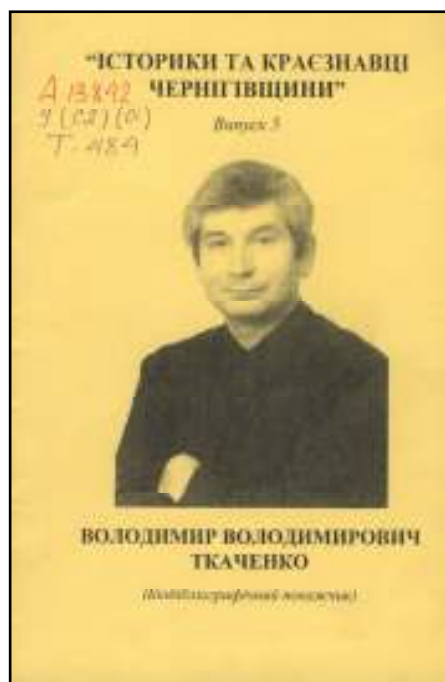
За схожою схемою працювала Черкаська обласна бібліотека для юнацтва, яка підготувала кілька бібліографічних нарисів „Вчені Черкаського краю”, також згрупувавши матеріал за окремими науковими напрямками: медичні науки (Черкаси, 2005. – 10 с.), природничі науки (Черкаси, 2005. – 29 с.), технічні, сільськогосподарські та лісогосподарські науки (Черкаси, 2005. – 26 с.). Доповнює картину наукового життя краю бібліографічний покажчик Черкаської ОУНБ „Вчені-аграрії Черкащини” (Черкаси, 2004. – 12 с.).

Численна біобібліографія представлена покажчиками серій „Вчені Одеси”(7 випусків), „Вчені Дніпропетровщини” – бібліографічний покажчик про видатного вченого-гірника, академіка Російської академії природничих

наук і Академії інженерних наук України Андрія Микитовича Зоріна (Д., 2005. -35 с.), „Науковці Львівщини” – друге видання покажчика „Андрій Содомора” (Львів, 2002. – 48 с.).

Донецька ОУНБ традиційно приділила увагу темі розвитку педагогічної думки в регіоні. Це – третій випуск бібліографічного покажчика „Педагогічний пошук вчителів шкіл Донецької області” (Донецьк, 2003. – 136 с.) і бібліографічні розвідки „Повернення творчої спадщини М.О. Корфа” (Донецьк, 2004. – 82 с.).

Окремо варто згадати бібліографічні видання про дослідників рідного краю. В цьому циклі, започаткованому бібліотеками ще в 90-ті рр. ХХ ст., представлені такі серії: „Історики та краєзнавці Чернігівщини” (Чернігівська ОУНБ), „Краєзнавці Сумщини” (Сумська ОУНБ), „Дослідники Рівненського краю” (Рівненська державна обласна бібліотека), „Дослідники рідного краю”

(Дніпропетровська ОУНБ).

Зокрема, видання серії „Історики та краєзнавці Чернігівщини” у свій час отримали призове місце на всеукраїнському конкурсі методичних і

методико-бібліографічних краєзнавчих видань. Не зважаючи на невеликий обсяг (приблизно 20 сторінок), покажчики цієї серії містять усі елементи, які

притаманні якісним бібліографічним виданням, що свідчить про старанне опрацювання фахівцями джерельної бази з теми посібника.

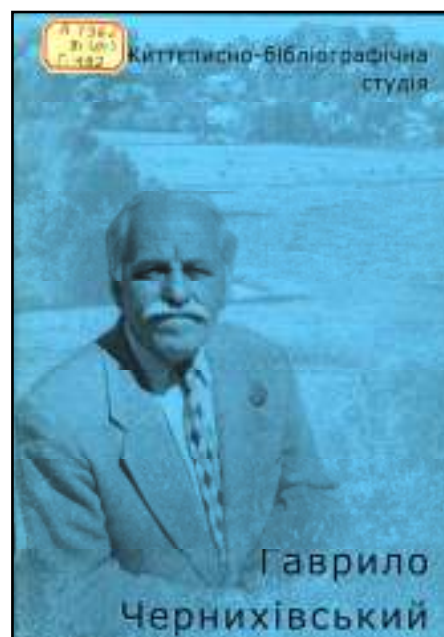
Необхідно відзначити покажчики нової серії Рівненської обласної бібліотеки „Дослідники рівненського краю”.

„Історіограф Волинської землі” (Рівне, 2002. – 86 с.) до 70-річчя від дня народження відомого вченого, педагога, краєзнавця і громадського діяча Гурія Васильовича Бухала і „Вибір на все життя” (Рівне, 2004. – 71 с.) до 65-річчя журналіста, краєзнавця, громадського діяча Івана Григоровича Пащука відрізняються ретельним доббором документів, чітким групуванням матеріалу в покажчику, наявністю допоміжного пошукового апарату, багатим і

цікавим фотоілюстративним матеріалом, надзвичайно якісним поліграфічним виконанням. Все викладене стосується і бібліографічного посібника

Тернопільської ОУНБ, підготовленого до ювілею відомого історика, літературознавця і краєзнавця

Тернопілля Гаврила Івановича Чернихівського (Тернопіль, 2001. – 76 с.).

Слід констатувати, що всі згадані видання мають достатню тиражність – від 150 до 300 примірників, що не перетворить їх за кілька років на бібліографічний раритет і робить справді доступними широкому колу краєзнавців, науковців, викладачів, студентів і всіх зацікавлених осіб.

Аналіз засвідчує поступове зростання частки краєзнавчих бібліографічних видань, що охоплюють матеріали про культурний розвиток і мистецьке життя краю, з 11% за період 1991-1995 рр. до 18% за 1996-2000 рр. і навіть 25% за період 2001-2005 рр.

Регулярно відслідковує культурний розвиток краю Одеська ОУНБ ім.. М. Грушевського за допомогою поточного покажчика „Культурне життя Одещини на сторінках преси”, що видається 24 рази на рік.

Донецька ОУНБ підготувала третій випуск бібліографічного покажчика „Мистецтво Донбасу” (Донецьк, 2002. – 162 с.), який охоплює період за 1985-1995 рр.

В останні півтора десятиліття значно зросла увага до теми історії розвитку бібліотечної справи в краї. Сучасний її стан відслідковується в продовжуваних виданнях, наприклад: „Бібліотеки Київщини на сторінках преси” (Київська обласна бібліотека для дітей), „Бібліотеки Чернігівщини на сторінках преси” (Чернігівська ОУНБ). Ретельно досліджується історія розвитку провідних книгозбірень краю, яка знаходить відображення в бібліографічних покажчиках до ювілеїв бібліотек: „Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім Н.К.

Крупської: сторінки історії” до 75-річчя заснування (Донецьк, 2001. – 86 с.); „Івано-Франківській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. І. Франка – 65 років” (Івано-Франківськ, 2005. – 30 с.); „Скарбниця мудрості людської” до 105-річчя Луганської ОУНБ (Луганськ, 2002. – 27 с.); „Повний вік моєї бібліотеці... 1904-2004. Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека ім. О.М. Горького: історія і сучасність” (Запоріжжя, 2004. – 86 с.); „Сумській ОУНБ - 65” (Суми, 2004. – 76 с.); „Духовна скарбниця краю” до 125 річчя Чернігівської ОУНБ (Чернігів, 2002. – 110 с.) та ін.

Подарунки бібліотекам від авторів або громадських інституцій залишаються загальноприйнятою практикою. Кожна книгозбірня має в своєму фонді не одну сотню, а, можливо, й тисячі примірників подібної друкованої продукції. Знайомство з такими виданнями може відтворити картину взаємовідносин між бібліотекою і місцевою творчою спільнотою. Саме це спробувала здійснити Львівська ОУНБ, яка підготувала каталог книг, що в різні часи були подаровані бібліотеці з автографами авторів („Імена увічнінені бібліотекою”. – Львів, 2005. – 39 с.). Записи в посібнику згруповані за персоналіями дарителів, в кожній рубриці подається коротка біографічна довідка та перелік подарованих книг. Довідковий апарат видання складається з переліку імен дародавців і географічного покажчика.

Розмаїтою є бібліографія з бібліотечної справи. Тут – і далека ретроспектива, як наприклад, бібліографічні покажчики, підготовлені Харківською державною науковою бібліотекою ім. В.Г Короленка до збірників, присвячених видатним бібліотекознавцям Б.О. Боровичу (Х., 2005) та Л.Б. Хавкіній (Х., 2004); і видання на пошану тих наших сучасників, що зробили неоціненний вклад у розвиток бібліотечної справи та вже увійшли в її історію - „Анатолій Петрович Корнієнко” (К., 2005); „Василь Циганюк – подвижник на ниві культури” (Вінниця, 2003); а також видання до ювілеїв особистостей, які визначають сьогочасне обличчя бібліотечної справи - „Надія Тітова – людина, директор, особистість” (Д., 2004. – 23 с.), „Півстоліття з книгою і бібліотекою. Мирон Сташків” (Львів, 2002. – 36 с.), „Інна Павлівна Степаненко” (Запоріжжя, 2003. – 34 с.).

Загалом, за останні півтора-два десятиліття бібліотеками підготовлено чимало ювілейних збірників і бібліографічних покажчиків з історії бібліотечної справи в регіонах, які присвячені окремим книгозбірням або знаковим постатям

бібліотечної спільноти, що ілюструє позитивний розвиток науково-дослідницької діяльності у даному напрямі бібліотечної галузі в кінці ХХ – на поч. ХХІ ст.

Кіно і театральне мистецтво знайшли відображення у бібліографічних виданнях Чернівецької і Тернопільської ОУНБ. Показчик „Кіно і Буковина”

(Чернівці, 2005. – 75 с.), підготовлений до 110-ї річниці світового кінематографа, систематизує документи не тільки з історії кіно на Буковині в цілому, але й про фільми різних кіностудій, які знімалися на території області, буковинських режисерів і кіноакторів, становище документального і аматорського кіномистецтва, розвиток кімережі в області. Високий рівень має і бібліографічний показник „Театральна Тернопільщина”, підготовлений до 85-річчя з дня заснування „Тернопільських театральних

вечорів” та до 70-річчя Тернопільського обласного драматичного театру ім. Т.Г. Шевченка (Тернопіль, 2001. – 264 с.).

Популярним стало складання бібліографічних показників, в яких систематизовано документи про лауреатів премій різного рівня – обласного, загальнодержавного. Наприклад, у виданні Хмельницької ОУНБ „Лауреати обласних премій Хмельниччини” (Хмельницький, 2004. – 175 с.) матеріал, що охоплює період з 1994 по

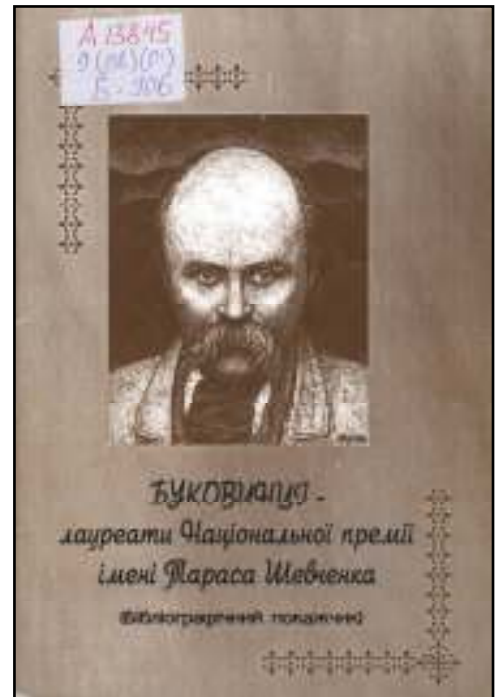

2004 рік, згрупований в логічні блоки, що присвячені певній премії. На початку

розділу подаються відомості про премію (її статутні вимоги), а далі – біографічні статті за хронологією присудження премій. Разом з цим, хоча у посібнику докладно представлений зміст, наявність іменного покажчика значно полегшила б користування ним.

Бібліографічний покажчик Чернівецької ОУНБ ім. М. Івасюка „Буковинці – лауреати Національної премії імені Тараса Шевченка” (Чернівці, 2004. – 75 с.) подає відомості про краян, удостоєних найвищої державної премії від часу її заснування. Біографічні статті у покажчику подаються за хронологією присудження премії, функцію довідкового апарату виконує зміст. Враховуючи не надто великий обсяг посібника і незначну кількість персоналій, це можна вважати припустимим і достатнім. Аналогічне призначення – інформувати суспільство про земляків, що досягли певних успіхів на ниві культури – має інший посібник Чернівецької ОУНБ: „Лауреати літературно-мистецької премії імені Сидора Воробкевича (1993-2000)” (Вип. 2. – Чернівці, 2001. – 48 с.)

Перелічені видання, без сумніву, можуть виконувати функцію довідників, презентуючи відомості про постаті і факти, що не завжди відображаються в загальнодержавній або галузевій довідковій літературі. Саме таку мету мали і автори довідника „Діячі культури і мистецтв Черкащини – лауреати премій і почесних звань” (Черкаси, 2003 – 48 с.). В довіднику подаються відомості про біля півтори сотні лауреатів; короткі біографічні довідки розташовані в алфавіті персоналій. Однак, ознакою

якісного довідкового видання є наявність хоча б коротеньких - на 3-7 назв – бібліографічних списків, що, на жаль, відсутні в даному посібнику.

Збільшення частки бібліографії з культурно-мистецьких питань відбулося в основному за рахунок незначного зменшення сегменту літературознавчої бібліографії. Якщо за періоди 1991-1995 і 1996-2000 рр. частка бібліографічних матеріалів, що відображали літературне життя краю, становила 38%, за наступне п'ятиріччя – 2001-2005 рр. – вона зменшилася до 31%. Таким чином, на цей напрямок краєзнавчої бібліографії припадає третина від загальної кількості галузевих і тематичних показників і даний показник можна вважати оптимальним.

Загальні питання розвитку літературних і літературознавчих процесів в краї в основному представлені посібниками двох напрямків. По перше, це поточні показники – щорічник Хмельницької ОУНБ „Літературна Хмельниччина”, щорічник Одеської державної наукової бібліотеки ім. М. Горького „Одеська письменницька організація в ... році”, щоквартальний інформаційний бюлетень Івано-Франківської ОУНБ „Літературне Прикарпаття”.

Другий напрямок – це ретроспективні бібліографічні показники або довідники, які акумулюють відомості про літературних діячів, так чи інакше пов'язаних з краєм, за певний відрізок часу.

Миколаївська ОУНБ здійснила першу спробу систематизувати матеріал про розвиток літературного життя Миколаївщини з давніх часів до сьогодення: „Літературна Миколаївщина в особах” (Миколаїв, 2001. – 90 с.). Показник містить відомості про письменників, біографія та творчість яких пов'язані з краєм; з 1934 року – часу створення Спільки письменників СРСР – представлені матеріали тільки про членів Спільки, які народилися або працювали на Миколаївщині.

Запорізька ОУНБ підготувала другий випуск бібліографічного довідника „Літературне Запоріжжя” (Запоріжжя, 2002. – 54 с.; перший випуск –

„Літературне життя Запоріжжя”. – Запоріжжя, 1996. – 56 с.). До 25-річчя обласної організації Національної спілки письменників України Хмельницька ОУНБ склала біобібліографічний покажчик „Літератори Хмельниччини – члени Національної спілки письменників України” (Хмельницький, 2005. – 64 с.). Біобібліографічний довідник Чернігівської ОУНБ „Письменники Чернігівщини” видавався двічі (перше видання – Чернігів, 2001. – 103 с.; друге видання – Чернігів; Ніжин, 2005. – 79 с.). Окрім цього, Чернігівська ОУНБ підготувала довідник „Літературна спілка „Чернігів” (Чернігів, 2002. – 66 с.). Покажчик презентує матеріал про членів літературної спілки „Чернігів”, які нині живуть і працюють не тільки в Чернігові, але й в Мені, Острі, Ніжині, Борзні, Києві. Варто зазначити, що більшість з них не є членами Національної спілки письменників України, тому довідник містить відомості, які часто важко отримати з інших джерел.

Однак, переважають в літературній бібліографії персональні і біобібліографічні видання. Більшість бібліотек не один рік, або не одне десятиріччя продовжує бібліографічні літературознавчі серії: „Писателі-юбіляри” (Кримська РНБ), „Літературна Одеса”, „Письменники Одеси” (ОДНБ ім. М. Горького), „Письменники Донеччини”, „Літературні портрети”, „Произведения писателей-земляков” (Донецька ОУНБ), „Літературне краєзнавство” (Херсонська обласна бібліотека для юнацтва), „Лауреати обласної літературної премії „Берег надії” ім. Василя Симоненка” (Черкаська обласна бібліотека для юнацтва), „Письменники Миколаївщини” (Миколаївська ОУНБ) тощо. Окрім цього, літературна біобібліографія посідає чільне місце в більш загальних серіях – „Славетні земляки” (Рівненська обласна бібліотека), „Повернені імена” (ХДНБ ім. В.Г. Короленка), „Бібліотека краєзнавства” (Житомирська ОУНБ), „Наші земляки” (Донецька ОУНБ), „Видатні люди Київщини”, „Видатні жінки Київщини” (Київська обласна бібліотека для дітей), „Наші видатні земляки” (Вінницька ОУНБ), „Черкащини славетні імена” (Черкаська ОУНБ).

Біобібліографічні видання заслуговують окремого аналізу. Дані, представлені в Таблиці 2 засвідчують, що цей вид бібліографії становить практично половину від загальної кількості краєзнавчих видань бібліотек. Однак, розподіл за темами і галузями зовсім неоднорідний (Див. Діаграма 9). Приблизно порівну видань присвячено славетним уродженцям краю, діячам науки, освіти, культури та мистецтва, але беззаперечним лідером є літературна бібліографія.

Біобібліографічні посібники значно відрізняються між собою за обсягом, характером систематизації і групування записів, наявністю додаткового матеріалу, тиражністю. Не втратили популярності малі форми – читацькі пам'ятки, листки-сигнали, невеликі рекомендаційні списки. Подібні видання, як правило, мають короткотермінове призначення, видаються до конкретної дати, ювілею і втрачають актуальність відразу після того, як подія відбулася. Вони рідко мають якісне поліграфічне оформлення і значний тираж.

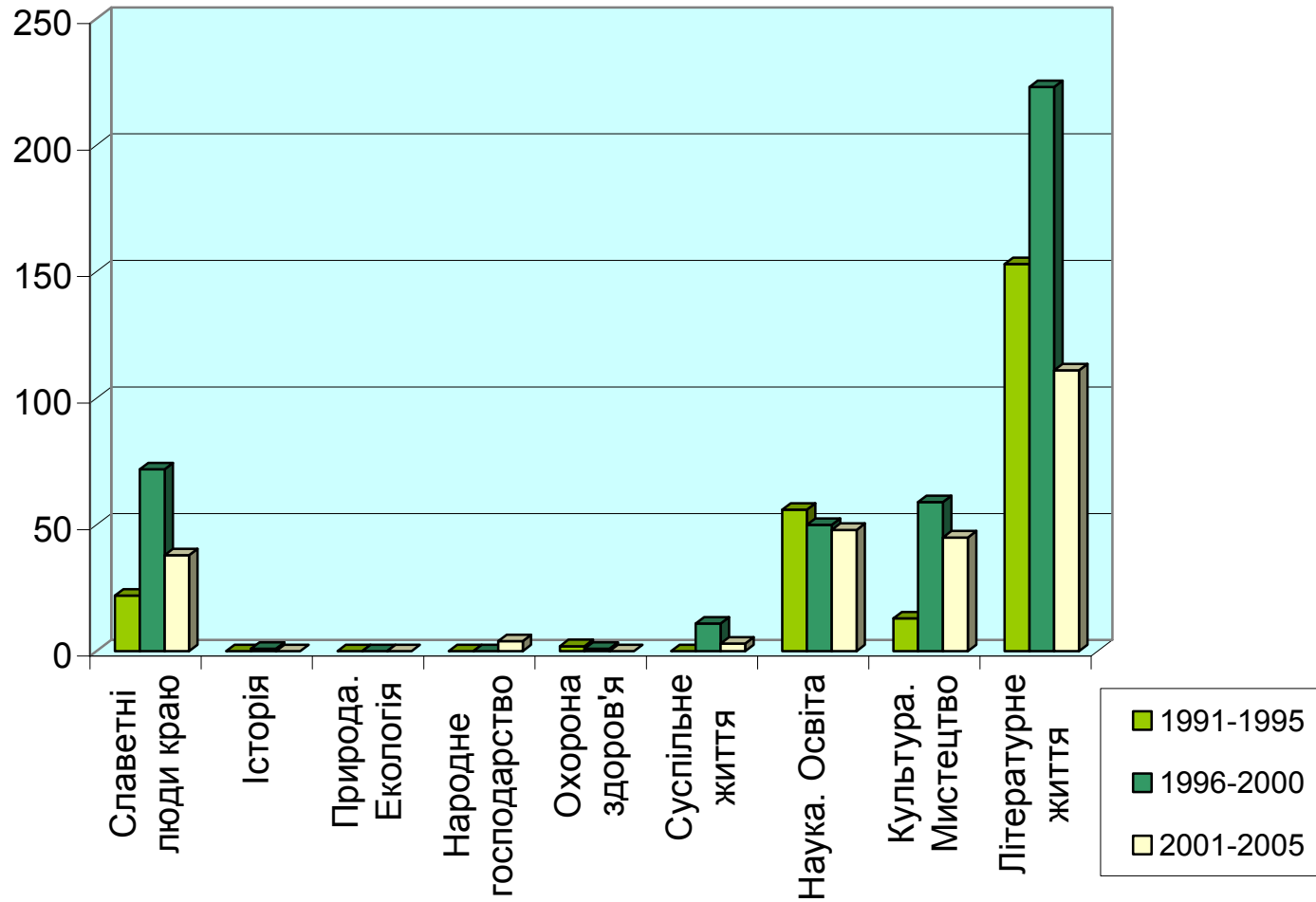
На іншому полюсі серед цього жанру посібників – ґрунтовні, наукового рівня бібліографічні та методико-бібліографічні видання. Вони не втрачають актуальності і науковості впродовж років і, навіть, десятиріч, залишаючись надійним джерелом інформації для викладачів і студентів, музейних працівників і краєзнавців-аматорів.

Цікавий біобібліографічний посібник підготувала Тернопільська обласна бібліотека для молоді – „Вони прославили наш край” (Тернопіль, 2002. – 287 с.). До покажчика включено відомості про славетних уродженців Тернопільщини, а також деяких інших осіб, що не були уродженцями краю, але своєю діяльністю прославили Тернопілля. Видання презентує 108 імен, серед яких – Роман Купчинський, Богдан Лепкий, Антін Лотоцький, Василь Барвінський, Оксана Лятуринська, Юліан Данькевич, Соломія Крушельницька,

	Роки		
	1991-1995	1996-2000	2001-2005
Славетні люди краю	22	72	38
Історія	--	1	--
Природа. Екологія	--	--	--
Народне господарство	--	--	4
Охорона здоров'я	2	1	--
Суспільне життя	--	11	3
Наука. Освіта	56	50	48
Культура. Мистецтво	13	59	45
Літературне життя	153	223	111
Разом біобібліографічних і персональних посібників	246	417	249
Всього зареєстровано в покажчику	597	791	593
Частка біобібліографії від загальної кількості	41,2%	52,7%	41,0%

Таблиця 2

Бібліографія. 1991-2005

Діаграма 9

також – поет, драматург Левко Крупа, живописець, графік Зеновій Флінта,

живописець і реставратор Діонісій Жолдра, актор і режисер Йосип Гірняк, вчені Станіслав Дністрянський, Владислав Завадський, Мирон Кордуба, Василь Сімович тощо. Біографічні статті, ужна містить біографічну довідку і список літератури, згруповано в три основні розділи: „Наука”, „Література”, „Мистецтво”; доповнює видання Алфавітний покажчик імен. Достатній тираж – 500 примірників – і якісне поліграфічне виконання мають забезпечити

довге існування цього посібника, як джерела інформації про визначні постаті Тернопілля.

Багатющі традиції підготовки біобібліографії Одеська і Харківська державні наукові бібліотеки: серії біобібліографічних покажчиків „Вчені Одеси” і ”Письменники Одеси”, „Повернені імена” являють зразки складання науково-допоміжної персональної бібліографії.

Такого ж рівня видання запропонували Рівненська і Львівська обласні бібліотеки.

Нову серію покажчиків – „Славетні земляки” – Рівненська обласна державна бібліотека розпочала бібліографічним покажчиком до 150-річчя В.Г. Короленка: „Володимир Галактіонович Короленко і

Рівненщина” (Рівне, 2003. – 55 с.). Посібник висвітлює зв’язок письменника з Рівненщиною, зокрема, відображення краю в його творчості, історичні місця у Рівному, пов’язані з В.Г. Короленком; тут вперше презентовано матеріали

досліджень рівненського періоду життя родини Короленків. Окремо представлені документи з фондів Рівненського краєзнавчого музею і Державного архіву Рівненської області; доповнює бібліографію добірка фотоілюстрацій.

Біобібліографічний покажчик Рівненської обласної бібліотеки „Улас Самчук: „Волинь” – моє вірую й ісповідую...” (Рівне, 2005. – 67 с.) виданий до 100-річчя від дня народження письменника. У його підготовці брали участь заступник директора Рівненського краєзнавчого музею і зав. відділу Держархіву Рівненської області. Матеріал у посібнику охоплює період з 1932 до 2005 р. і згрупований в сім основних розділів, які представляють твори Уласа Самчука, його життя і творчість, дослідження

творчої спадщини, редакторську та публіцистичну діяльність, спогади про письменника, вивчення творчості, місце у сьогоденні. Довідковий апарат складається з іменного покажчика, списку переглянутих періодичних видань і списку фотоілюстрацій. В покажчику представлені документи з фондів кількох установ – Рівненської державної обласної бібліотеки, Державного архіву Рівненської області, Рівненського обласного краєзнавчого музею, Бібліотеки Рівненського товариства „Просвіта” ім. Т.Г. Шевченка; бібліотеки-фондоутримувачі позначені сигналами.

Біобібліографічний нарис Львівської ОУНБ „Оксана Паламарчук: музикознавець, театрознавець, журналіст” (Львів, 2002. – 101 с.) до її 70-річчя вміщує біографічну довідку, спогади самої ювілярки, підбірку

відгуків львівських письменників, артистів, музикознавців і театрознавців про неї, бібліографію друкованого доробку О. Паламарчук за 1974-2002 рр. Матеріали про неї, доповнює фотоілюстративний матеріал, який висвітлює різні етапи життя діячки; допоміжний апарат складається з іменного покажчика. Якісна поліграфія і оптимальний тираж забезпечують доступність видання всім зацікавленим особам.

За схожим принципом побудований біобібліографічний нарис „Роман Лубківський: у новому часі і просторі” (Львів, 2004. – 183 с.) до 60-річчя письменника, громадського і політичного діяча. Відкриває покажчик передне слово, написане самим ювіляром. Його доповнюють роздуми про життєвий і творчий шлях Р. Лубківського, викладені особами, які добре знайоми з різними аспектами багатогранної діяльності ювіляра – доктором філологічних наук, завідувачем кафедри української літератури Львівського національного університету ім. І. Франка Т. Салигою, академіком НАН України, депутатом Верховної Ради України III скликання М. Голубцем, доктором економічних наук, деканом факультету міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка М. Мальським, доктором філологічних наук, почесним головою Дрогобицького відділення товариства „Просвіта” М. Шалатою, головою Львівської обласної організації Національної спілки письменників України Л. Різником. Бібліографія друкованого доробку Р. Лубківського розподілена на два комплекси: „Літературно-критична творчість” і „Громадсько-політична діяльність”. Всередині посібника матеріали за 1991-2002 рр. згруповані за роками видання. Бібліографія матеріалів про Р. Лубківського розподілена на тематичні комплекси, що відображають всі напрямки його діяльності: „Літератор. Науковець”, „Парламентарій”, „Посол України”, „Просвітянин”,

„Діяч культури”, всередині – пряма хронологія за роками видання. Матеріали до покажчика відібрані не тільки з українських (українсько- і російськомовних), але й з польських, білоруських, чеських і словацьких періодичних видань.

Біобібліографічний покажчик Стрийської міської ЦБС „Віктор Романюк” (Стрий, 2003. – 80 с.) засвідчує, що науковий рівень і якісна поліграфія посібника можливі не тільки на рівні загально визнаних регіональних центрів. В покажчику твори про В. Романюка подано на початку, а потім – друкований доробок поета, згрупований в кілька тематичних рубрик, включаючи надруковане за рубежем; твори, покладені на музику; дослідження, дипломні та магістерські праці, присвячені творчості В. Романюка; всередині рубрик записи подано в

зворотній хронології. Допоміжний апарат складається з Іменного покажчика і Списку використаних періодичних видань. Варто згадати, що і в цьому

покажчику, і в покажчику про Р. Лубківського подається не просто алфавітний перелік переглянутих джерел, а й посилання на номери бібліографічних записів.

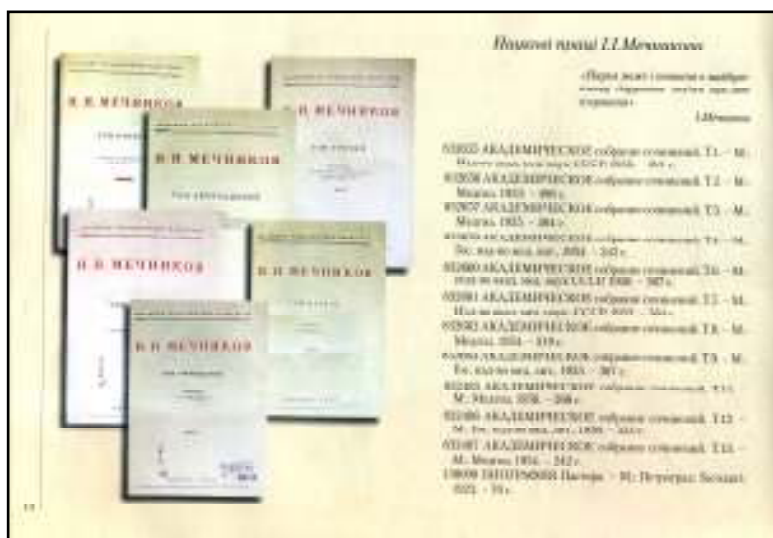
Чернівецька ОУНБ продовжуваним виданням „Літературно-мистецька Буковиніана” засвідчила, що методико-бібліографічні посібники можуть бути цікавими і актуальними довше, ніж в рік виходу з друку. Перший випуск (Чернівці, 2003. – 103 с.) містить матеріали про співака і композитора Павла Дворського, журналіста

Івана Фостія, керівника ансамблю „Смерічка” Левка Дутківського ,

композитора Андрія Кушніренка, журналіста та телережисера Василя Селезінку. Другий випуск (Чернівці, 2005. – 143 с.) присвячений поету Володимиру Вознюку, співаку Дмитру Гнатюку, поетесі Тамарі Севернюк, поету Борису Бунчуку, фольклористу і композитору Кузьмі Смалю. Кожна біографічна стаття включає коротке передне слово, добірку біографічних даних ювіляра, сценарій масового заходу і список літератури обсягом 40-50 записів. Якість представленого матеріалу дозволяє широко застосовувати його при проведенні масових заходів у бібліотеках або для забезпечення навчального процесу в учбових закладах.

Каталоги виставок – жанр, що не так часто зустрічається у краєзнавчій бібліографії. ХДНБ ім. В.Г. Короленка довела, що саме таким виданням можна зацікавити навіть тих, хто вважає, що досить добре знайомий з життям і творчою

діяльністю всесвітньо відомої людини. Окрім традиційного каталогу, по суті, просто переліку представлених на виставці книг – „Славетний співвітчизник: До 160-х роковин І.І. Мечникова” (Х., 2005. – 19 с.), ХДНБ спільно

з Харківським приватним музеєм міської садиби видала каталог виставки у вигляді фотоальбому: „Ілля Ілліч Мечников: Фотоальбом: До 160-х роковин від

дня народження” (Х., 2005. – 25 с.: фото). Унікальність цього видання полягає в тому, що переднє слово, біографічні відомості, бібліографічні списки обов’язково супроводжуються ілюстративним матеріалом. Альбом містить фото місцевостей на Харківщині, пов’язаних із діяльністю роду Мечникових, генеалогічне „дерево” цієї

відомої на Слобожанщині родини, нариси із її побуту на території Дворічанського району Харківської області, зображення відбитків наукових праць і статей про життєвий шлях та науковий доробок видатного біолога, наявні у фондах

Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка та Держархіву Харківської області.

Аналіз краєзнавчих бібліографічних показників другого ступеня і показників місцевого друку засвідчив, що за останні п’ять років відбулося незначне скорочення частки бібліографії другого ступеня: за період 1991-1995 рр. в абсолютних величинах було зареєстровано 9 найменувань, за період 1996-2000 рр. – 10, а за 2001-2005 рр. – 7, що спричинило зменшення відносної частки з півтора до одного проценту. Одночасно можна стверджувати, що за минуле десятиріччя бібліотеки почали приділяти більше уваги підготовці показників місцевого друку: якщо в 1991-1995 рр. було зареєстровано 8 найменувань, то в 1996-2000 рр. – вже 21, а в 2001-2005 рр. – 22. Відповідно, й частка показників місцевого друку в загальному обсязі бібліографічних видань зросла майже втричі – з 1,3 % до 3,7% (Див. Табл. 3).

	Роки		
	1991-1995	1996-2000	2001-2005
Показчики другого ступеня	9	10	7
Місцевий друк	8	21	22
Всього зареєстровано в показчику	597	791	593
Частка від загальної кількості			
- показчики другого ступеня	1,51%	1,26%	1,18%
- місцевий друк	1,34%	2,65%	3,71%

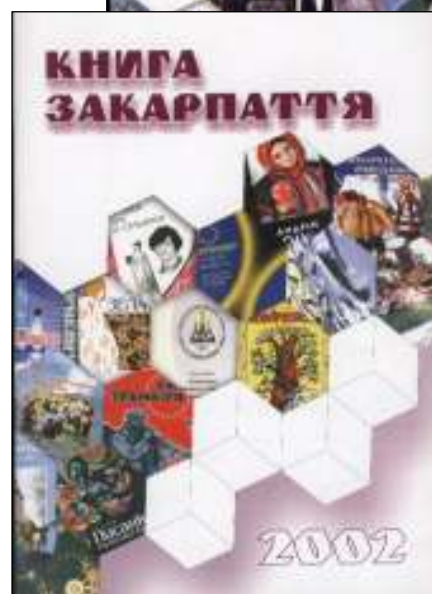
Таблиця 3

У цілому, аналіз показав, що бібліотеки активно досліджують місцевий друк в історичному аспекті: „Видавництво "Mathezis" (1904-1925): Матеріали до історії та кат. книг” (Одес. держ. наук. б-ка ім. М. Горького - К., 2002. - 59 с.), „Пам’ятні книжки Херсонської губернії: Бібліогр. огляд і показч. змісту” (Херсон. обл. універс. наук. б-ка ім. Олеся Гончара. - Херсон, 2004. - 41 с.), „Зведений каталог-довідник місцевих періодичних видань 1839-1917 рр., наявних у фондах Чернігівської ОУНБ ім. В.Г. Короленка, Чернігівського державного історичного музею ім. В.В. Тарновського (ЧДІМ), Державного архіву Чернігівської області (ДАЧО)” (Черніг. обл. універс. наук. б-ка ім. В.Г. Короленка. - Чернігів, 2002. - 160 с.), „Періодичні видання Чернігівської єпархії: "Прибавление к Черниговским епархиальным известиям" (1906-1911), "Вера и жизнь" (1912-1917): Бібліогр. показч.” (Ин-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка, Черніг. обл. універс. наук. б-ка ім. В.Г. Короленка. - Чернігів, 2003. - 158 с.), „Т.Г. Шевченко в Одеській пресі: Бібліогр. показч. Вип. 3. Газети. Ч. II. 1918-1940” (Одес. держ. наук. б-ка ім. М. Горького. – О., 2003. - 110 с.), „Періодична преса Одеси у фондах Одеської обласної

універсальної наукової бібліотеки ім. М. Грушевського: Каталог. Ч. 1. Журнали 1884-2000 рр.” (Одес. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Грушевського. –О., 2002. – 40 с.).

ОУНБ також приділяли увагу обліку власної видавничої діяльності. Підсумком такої роботи стали бібліографічні праці: „Видавнича діяльність бібліотеки у 1995-2005 рр. : Звед. кат.: До 130-річчя від часу заснування” (Одес. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Грушевського. – О., 2005. - 35 с.), „Видання ДОУНБ (1956-2003): Бібліогр. покажч.” (Дніпропетр. обл. універс. наук. б-ка. – Д., 2004. - 140 с.), „Методические материалы и библиографические издания Крымской республиканской научной библиотеки им. И.Я. Франко за 1996-2000 гг.: [Библиогр. список]” (Крым. респ. универс. науч. б-ка им. И. Франко. - Симферополь, 2001. - 12 с.).

Значні зусилля в досліджуваний період були зосереджені на вивченні сучасного потоку літератури, що видається на території краю: досить популярною формою стали поточні покажчики, які фіксують місцеву друковану продукцію за певний період, як правило, за рік (півроку у Запорізькій ОУНБ). Перш за все, це пояснюється тим, що бібліотеки змушені ретельніше відслідковувати всю друковану продукцію в регіоні, адже, значною мірою, їх фонди поповнюються саме за рахунок місцевого обов’язкового примірника. На жаль, нерідко покажчики місцевого друку супроводжуються приміткою „з фондів ... бібліотеки”, тобто, відображають лише ті видання, що надійшли до бібліотеки, частка ж неврахованих видань лишається невідомою. Серед найцікавіших видань: щорічники Закарпатської, Донецької, Рівненської обласних бібліотек: „Книга

Рівненщини. 2003 : Анот. кат. видань (з фондів Рівнен. держ. обл. б-ки). Вип. 1” (Рівнен. держ. обл. б-ка. - Рівне, [2004]. - 43 с. : іл.), „Книга Рівненщини. 2004 : Анот. кат. видань (з фондів Рівнен. держ. обл. б-ки). Вип. 2” (Рівнен. держ. обл. б-ка. - Рівне: Волинські обереги, 2005. - 78 с.), „Книга Закарпаття: Анот. кат. видань 2002 року: (з фондів Закарпат. обл. універс. наук. б-ки): Річник I” (Закарпат. обл. універс. наук. б-ка. – Ужгород., 2003. - 66 с.), „Книга Закарпаття: Анот. кат. видань 2003 року: (з фондів Закарпат. обл. універс. наук. б-ки): Річник II” (Закарпат. обл. універс. наук. б-ка. – Ужгород., 2004. - 92 с.), „Книга Закарпаття: Анот. кат. видань 2004 року: (з фондів Закарпат. обл. універс. наук. б-ки): Річник III” (Закарпат. обл. універс. наук. б-ка. – Ужгород., 2005. - 88 с.), „Книги Донеччини - 2004 : Бібліогр. покажч. надходжень за 2004 рік” (Донец. обл. універс. наук. б-ка ім. Н.К. Крупської. - Донецьк, 2005. - 111 с.).

Щорічники Закарпатської ОУНБ, які готуються у тісній співпраці з Видавництвом В. Падяка, завжди відрізняються не тільки якісною поліграфією, а й ретельним доббором матеріалу, що враховує етнічні особливості місцевості; описи кожної книги супроводжуються анотацією і відбитком обкладинки.

Власний шлях винайшла Тернопільська ОУНБ, яка зосередила увагу на вивченні доробку окремих видавництв (Книги тернопільських видавництв. Вип. 1.

Видавництво "ДЖУРА" / Терноп. обл. універс. наук. б-ка. - Тернопіль, 2004. - 14 с.; Книги тернопільських видавництв. Вип. 2. Видавництво "ВОЛЯ" / Терноп. обл. універс. наук. б-ка. - Тернопіль, 2005. - 14 с.). Цікавий досвід представила Донецька ОУНБ, яка разом з Головним управлінням у справах інформації і видавничої діяльності Донецької облдержадміністрації започаткувала щорічник до регіонального фестивалю „Преса і книга

Донеччини” за певний рік. (Переможці та лауреати конкурсу "Книга Донбасу - 2005" / Донец. обл. універс. наук. б-ка ім. Н.К. Крупської. – Донецьк., 2005. - 45 с. - X регіональний фестиваль "Преса і книга Донеччини - 2005"). В цьому виданні окремими розділами представлені книги, відзначені нагородами, книги-лауреати, а також перелік книг, заявлених на конкурс. Описи книг-переможниць супроводжуються розгорнутими анотаціями і відбитками обкладинок.

Без сумніву, така активна робота регіональних бібліотек над показниками місцевого друку має величезне значення, адже вони становлять невід’ємну частину національної бібліографії України і надзвичайно корисні в роботі з місцевим обов’язковим примірником.

Підсумовуючи зазначимо, що бібліографування краєзнавчої літератури залишається провідним напрямком діяльності бібліотек. Бібліотеки намагаються дотримуватися сталої системи посібників, а також узвичаєних, перевірених багаторічною практикою методик підготовки видань. Загальною тенденцією є прагнення до підготовки ґрунтовних тематичних і персональних бібліографічних показників, зі складною структурою, докладним допоміжним апаратом, а також залучення на підготовчому етапі провідних фахівців з окремих галузей науки і культури. Одночасно, зріс рівень поліграфічного виконання більшості видань.

Розвиток інформаційних технологій – це новий стимул для бібліотек знайти оптимальне співвідношення кінцевих форм представлення краєзнавчої бібліографії. Бібліотеки все активніше освоюють віртуальний простір: вже склався певний сегмент краєзнавчих бібліографічних посібників, які існують лише в електронному варіанті. Однак оптимальною нині, на думку автора, є практика, коли видання існує як в друкованому вигляді, так і в електронному варіанті, тобто, представлене на web-сторінках бібліотеки. Враховуючи матеріально-технічне забезпечення установ, в першу чергу, установ культури, а

також матеріальні можливості окремих користувачів, вважаємо, що таке становище збережеться ще тривалий час, а саме, до того моменту, коли проникнення Інтернету не стане справді стовідсотковим: не тільки до кожної установи, але й до кожного робочого місця, до кожної оселі. Тільки після вирішення цієї проблеми можна ставити питання про доцільність існування паперових носіїв інформації. Сьогодні, на наш погляд, паралельне існування друкованих і віртуальних краєзнавчих бібліографічних покажчиків дозволяє задовольнити потреби максимальної кількості зацікавлених осіб.

СТВОРЕННЯ КРАЄЗНАВЧИХ БАЗ ДАНИХ В ПРОГРАМНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІРБІС (З ДОСВІДУ РОБОТИ)

Підвищення суспільного інтересу до краєзнавчих інформаційних ресурсів актуалізує питання впровадження нових інформаційних технологій у краєзнавчу бібліотечну діяльність, особливо в сфері підготовки краєзнавчої бібліографії. Наслідки методичного моніторингу, проведеного ДІБУ у 2006 році серед ОУНБ України, показали, що нині одним із аспектів необхідної методичної допомоги в краєзнавчій роботі практики називають розкриття напрацьованої технології та поширення існуючого досвіду в напрямку створення і використання електронних краєзнавчих ресурсів.

У 2005 році в ДІБУ впроваджена автоматизована система ІРБІС, яка являє собою типове інтегроване рішення щодо автоматизації бібліотечних процесів і призначена для використання в бібліотеках будь-якого типу і профілю. З метою цільової підтримки інформаційних потреб фахівців краєзнавчої бібліотечної сфери та оптимального використання галузевих джерел у практичній бібліотечній діяльності у відділі історичного краєзнавства ДІБУ було започатковано два проекти – **створення електронної версії бібліографічного покажчика другого ступеня „Краєзнавчі бібліографічні посібники бібліотек України. 2001-2005” та предметно-орієнтованої електронної бібліографічної бази даних „Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства: 1997-2006”, і саме досвід реалізації цих проектів покладено в основу даних методичних рекомендацій. Друковані варіанти названих видань розповсюджені в ОУНБ України у поточному році, тож фахівці краєзнавчих структурних підрозділів цих бібліотек мають можливість безпосереднього ознайомлення з результатами згаданих проектів.**

Основними інструментами в розшуку краєзнавчої інформації з певної теми або про окрему персону є регіональні пошукові системи, тематичні покажчики ресурсів та інформаційні портали. Інформація про краєзнавчі бібліографічні ресурси присутня на сайтах більшості ОУНБ України, тож результати будь-якого краєзнавчого пошуку висвітлюють значні масиви вторинної інформації, структурованої за різними ознаками. Разом з цим, методика підготовки електронної краєзнавчої бібліографії нині ще недостатньо розроблена. Автори даного посібника мають на меті зробити свій внесок у справу створення єдиного професійного електронного інформаційного простору, адже у середовищі ІРБІС працює переважна більшість ОУНБ України, що дуже важливо для координації і кооперування роботи регіональних книгозбірень – знімаються проблеми сумісності, конвертування даних.

Сподіваємося, що цей матеріал стане у пригоді фахівцям краєзнавчих структурних підрозділів у їх практичній діяльності по створенню краєзнавчих бібліографічних ресурсів у програмному забезпеченні ІРБІС.

Свої зауваження і пропозиції просимо надсилати на адресу: 01015, Київ-15, вул. Івана Мазепи, 21, Лавра, корп. 24.

1. ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І БАЗИ ДАНИХ В БІБЛІОТЕКАХ. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ

Запровадження комп'ютерних технологій значно полегшує бібліографічну роботу з краєзнавства, однак процес створення краєзнавчих БД на сучасному етапі стримується об'єктивними причинами. До них можна віднести слабку підготовленість співробітників до роботи за новими технологіями, недостатність методичних матеріалів, що у популярній формі подають алгоритм роботи і т. ін. Очевидно і те, що якість бібліографічних покажчиків, створених на основі електронних каталогів і баз даних, стає серйозною проблемою для регіональних бібліотек, хоча склад краєзнавчих ресурсів у бібліотеках постійно поповнюється і збагачується. Зокрема, на сайтах ОУНБ України серед електронних бібліографічних покажчиків переважають поточні універсальні про край (область), тематичні та біобібліографічні. Особливе місце займають календарі знаменних і пам'ятних дат, проте, у більшості цих видань відсутній пошук за датами, персонами, темами, змістом тощо.

Про краєзнавчі електронні ресурси ОУНБ України на бібліотечних сайтах в Інтернеті детально йдеться в підручнику Н.М. Кушнарєнко „Бібліотечне краєзнавство” (1, с. 231-241), вони також стисло охарактеризовані у аналітичному огляді харківських фахівців (2) та багатьох публікаціях науковців і практиків.

Плідно працює в напрямку створення краєзнавчої бібліографії та методичної підтримки програми ІРБІС краєзнавчий підрозділ Дніпропетровської ОУНБ, який вже оприлюднив свої варіанти авторитетних файлів краєзнавчих предметних рубрик і технологічної інструкції по введенню даних в програму ІРБІС для початківців (3).

Виклад будь-якої методики, окрім загальних положень (призначення методичних рекомендацій, сфера їх застосування, мета і завдання тощо), має висвітлювати і технологічні аспекти питання, якому присвячений матеріал, – ресурсну базу, методи і засоби, перелік регламентуючих документів, алгоритм технологічних операцій, форми оприлюднення результатів, вимоги до кінцевого продукту, показники якості. Як правило, така науково-методична документація більш охоче використовується практиками. Окрім цього, у даному випадку вважаємо доцільним коротко навести також визначення основних термінів, які використовуватимуться надалі.

1.1. Термінологічні аспекти, ресурсна база

Понятійний апарат інноваційних напрямів бібліотечної діяльності досить динамічний – застарілі терміни витісняються сучасними, інші – наповнюються новим змістом. Зокрема, **комп'ютерна інформаційна технологія (КІТ)** у спеціальних посібниках визначається як **задана і керована процедура формування інформаційних процесів** із використанням певних **інформаційних ресурсів**. В сучасних умовах саме в процесі реалізації КІТ формується **інформаційне забезпечення користувачів**, що являє собою певну **сукупність відомостей (знань) про досліджувані об'єкти, системи, явища**, які дають змогу приймати певні рішення (4).

Автоматизована інформаційна система (АІС) – це сукупність упорядкованих у певний спосіб даних і комплексу апаратно-програмних засобів для зберігання даних та маніпулювання ними.

Властивості АІС залежать від **структури** інформації. Неструктурованість даних істотно обмежує можливості автоматизованої обробки інформації в системі. **Структурування інформації** полягає в усуненні неоднозначності у записі даних, а також у **формулюванні певних домовленостей щодо способів подання даних в АІС**.

Краєзнавча база даних (БД) - це сукупність взаємопов'язаних даних, що за своїм змістом стосуються певної місцевості всередині країни, поданих у відповідному форматі на машинному носіїві. Краєзнавча БД є важливою та найперспективнішою складовою краєзнавчих електронних ресурсів бібліотеки, яка забезпечує багатоаспектний пошук інформації (1, с. 299).

Типовим прикладом краєзнавчої бібліографічної БД є краєзнавчий електронний каталог.

Банк даних (БнД) є різновидом інформаційної системи, в якій реалізовано функції централізованого зберігання та накопичення оброблюваної інформації. Зазвичай банк даних складається з таких компонентів: база (або кілька баз) даних, система керування базами даних, словник даних, адміністратор, обчислювальна система, що є сукупністю зв'язаних і узгоджено діючих ЕОМ. Для організації інформації у БД, її накопичення, зберігання та обробки створюють **системи керування базами даних (СКБД)**, які становлять комплекс мовних і програмних засобів, призначених для створення, ведення та спільного використання БД багатьма користувачами (5).

Електронний бібліографічний покажчик – це база даних, спроектована у відповідності з вимогами до звичайного бібліографічного покажчика, яка містить значну кількість бібліографічних записів з можливостями багатоаспектного доступу до них. Поняття „**бібліографічні ресурси**” у вузькому розумінні означає сукупність бібліографічних посібників як джерел документально зафіксованої бібліографічної інформації (6).

Терміни та їх визначення, які використовуються для обміну бібліографічними даними, подані у Держстандарті України 3578-97 „Документація. Формат для обміну бібліографічними даними на магнітних носіях” (7).

Освоєння бібліотекою нового асортименту інформаційних продуктів і послуг потребує надійного забезпечення бібліотечної технології всіма видами ресурсів і засобів, обґрунтованої стратегії формування та розвитку ресурсної

бази. У складі підсистеми ресурсного забезпечення бібліотечного виробництва необхідно виділити:

- документні ресурси;
- технічне обладнання і технічні засоби;
- лінгвістичні засоби
- програмні засоби;
- кадрові ресурси;
- фінансові ресурси;
- витратні матеріали. (8)

Незважаючи на позитивні зміни в поліграфічній сфері, все більше й більше документів видається в електронній формі. Компактність, можливість оперативного пошуку, звуковий та відео супровід спонукають вибирати саме електронні носії інформації. На цьому етапі слід вирішити питання: **доступ в мережі чи компакт-диски?**

Придбання **компакт-дисків** доцільніше за декількома причинами:

- це гарантує зберігання інформації, можливість її детального вивчення незалежно від стабільності сервера та пропускну здатності каналів зв'язку;
- БД на компакт-дисках, зазвичай, мають галузевий або тематичний характер, часто є продовжуваними виданнями, що дозволяє уникнути додаткових витрат на придбання періодичних видань;
- можливість здійснювати ретроспективний пошук;
- вартість компакт-дисків приблизно дорівнює ціні мережевого доступу в режимі реального часу.

Проте, все частіше **переваги виявляються на боці доступу** (відіграють роль оперативність подання інформації, вирішення проблеми екземплярності та доступні ціни), що й дозволяє говорити про нові рівні співробітництва між бібліотеками та зміну пріоритетів - від володіння до доступу (9).

2. МЕТОДИКА УКЛАДАННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ БІБЛІОГРАФІЇ В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ ІРБІС

2.1. Методологічні і технологічні питання

Досвід бібліотек по формуванню краєзнавчих БД свідчить про те, що найскладнішими процесами є **відбір і аналіз** краєзнавчих документів. Безумовно, особливу краєзнавчу цінність має інформація з центральних і місцевих газет. Разом з цим, великий обсяг газетного матеріалу потребує жорсткого відбору публікацій та розкриття їх змісту, причому пріоритетними є видання, які регулярно друкують матеріали про економічне, суспільно-політичне та культурне життя краю. **Перевага надається статтям з оригінальною фактографічною, узагальнюючою, аналітичною та практичною інформацією.**

Велика увага приділяється **публікаціям з історії населених пунктів, підприємств, господарств, а також офіційним документам про напрямки діяльності сучасних установ і організацій, про роботу місцевої адміністрації, правоохоронних органів та матеріалам, присвяченим окремим особистостям.** Не включаються статті, що відображають політичні події державного значення без краєзнавчого аспекту; „статті-роздуми”, інтерв'ю на ті або інші теми, об'яви, рекламні тексти, „колонки редактора”, прямо не пов'язані з краєм.

Відбір документів супроводжується їхнім **аналізом та індексуванням.** Присвоєння класифікаційного індексу здійснюється на основі прийнятої схеми класифікації.

Мета аналізу – виявлення в тексті документа смислових компонентів (значимих елементів змісту, які в подальшому можуть бути використані для інформаційного пошуку). **Смислові компоненти є основою для створення предметних рубрик та присвоєння класифікаційних індексів, тому вони**

мають формулюватися надзвичайно чітко, не розширюючи і не звужуючи зміст документа.

Бібліографічний запис (БЗ) складається автоматично і, в разі необхідності, включає довідкову анотацію, в якій стисло розкривається тема, уточнюються хронологічні межі, персоналії з датами життя.

Загальні правила введення БЗ у електронному середовищі ІРБІС представлені у виданні розробників Програми (10). Однак при укладанні бібліографічного покажчика в електронному варіанті неминує виникає проблема пристосування каталогізаційної програми, якою є ІРБІС, для підготовки бібліографії. Йдеться не про короткі алфавітні списки, а про структуроване видання, матеріал в якому розміщується не тільки за формальними ознаками, перш за все, алфавітом, а збирається всередині рубрик в логічні комплекси, що, зокрема, в краєзнавстві стосуються конкретного населеного пункту, установи, особи. Введення записів в такому технологічному режимі, та, більш за все, редагування, вимагають значних трудовитрат. Разом з цим, не завжди вдається досягти бажаного результату: складність полягає у тому, що підготовка бібліографічного покажчика в електронному вигляді порушує традиційний порядок – спочатку набір, потім відбір, систематизація, групування записів всередині рубрик і підрубрик. При складанні посібника в електронному середовищі **всі процеси фактично виконуються одночасно**, а це вимагає від бібліографа надзвичайно високої фахової кваліфікації і потребує ретельного підготовчого періоду. Тобто, у **Перспекті** покажчика, окрім традиційних відомостей про джерела виявлення матеріалу, характер відбору, групування тощо, необхідно визначити **перелік „полів”**, які є обов'язковими для заповнення при введенні записів до системи.

Поле даних – це частина бібліографічного запису, призначена для представлення даних певної категорії: області бібліографічного опису, предметної рубрики, шифру зберігання і т. ін. Поле даних може вміщувати одну або декілька градацій змінної або фіксованої довжини. Вибір **переліку полів** БЗ на основі комунікативного формату здійснюється у відповідності до мети

створення і призначення конкретної БД. У переліку полів бібліографічного запису мають бути визначені ті **поля (елементи запису)**, які спеціально призначені для пошуку документа, - наприклад, **заголовки бібліографічних записів, автор документа, класифікаційні індекси, предметні рубрики** та ін.

2.1.1. Формування БЗ та введення даних у БД

Стандартні поля даних перелічені у Держстандарті України 3578-97 „Документація. Формат для обміну бібліографічними даними на магнітних носіях” (7). Зокрема, при створенні краєзнавчого бібліографічного посібника другого ступеня „Краєзнавчі бібліографічні посібники бібліотек України. 2001-2005” (11) в програмному забезпеченні ІРБІС (версія 2006.1) обов’язковими для заповнення були визначені такі **поля у блоках (так званих „робочих листах”)**:

- у блоці кодованої інформації:

900: тип, вид, характер документа, цільове призначення;

102: країна опублікування чи виготовлення;

101: мова документа;

919: мова каталогізації;

010: ISBN;

- у блоці „Основний бібліографічний опис”:

200: Назва та інформація про відповідальність;

702: Редактори, складачі, автори вступних статей...;

711: Інші колективні автори (що не входять в заголовок опису) – установи, які підготували посібник;

923: Номер (випуск), найменування номеру (випуску) (якщо є);

210: Вихідні дані (місце видання, видавництво, рік видання, тираж);

215: Кількісні характеристики (кількість сторінок, наявність ілюстрацій, фото, супроводжувальний матеріал);

- у блоці „Розгорнутий опис”:

320: Примітки про наявність бібліографії (для методично-бібліографічних матеріалів);

225: Область серії (найменування серії, номер випуску в серії);

- у блоці „Систематизація”)

607: Географічна рубрика;

690: Видавничий індекс (у даному випадку - порядковий номер розділу, підрозділу, рубрики чи підрубрики „Схеми розташування матеріалу у покажчику”, яку повністю повторює Зміст покажчика „Краєзнавчі бібліографічні посібники бібліотек України. 2001-2005” (11, с. 102-103).

600: Персоналія (якщо є) - прізвище, ім'я, по-батькові особи та ін. дані;

601: Колектив – назва установи, якій присвячений посібник, та ін. відомості;

610: Ненормовані тематичні терміни (в разі необхідності);

331: Анотація (за потребою);

2.1.1.1. Індекссування, предметизація, анотування

За Держстандартом України 2395-2000 „Інформація та документація. Обстеження документа, встановлення його предмета та відбір термінів індексування: Загальна методика” (12) – індексатор не повинен обов'язково ідентифікувати всі поняття, що становлять предмет документа, відбір понять залежить від мети індексування. Ідентифікація понять залежить і від виду документа – скажімо, загальні параметри БД „Краєзнавчі бібліографічні посібники бібліотек України. 2001-2005”, в якій вміщені дані про окремо видані бібліографічні покажчики, відрізняються від параметрів предметно-орієнтованої електронної бібліографічної бази даних „Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства: 1997-2006”. Так, зокрема, поле **606 „Предметна рубрика”** у першому випадку не заповнювалося, адже назви включених до ББД покажчиків у переважній більшості повністю відображають тематику цих вторинних краєзнавчих документів, а у інших випадках,

наприклад, для кращого розкриття змісту персональних показників використовувалось поле **610** – „**Ненормовані тематичні терміни**” („письменник”, „журналіст”, „історик”, „художник” і т. п.). Тобто, для повноцінного пошуку у БД „Краєзнавчі бібліографічні посібники бібліотек України. 2001-2005”, залежно від його мети, достатньо використати режим доступу „Індекс СУ” - класифікаційний індекс детально розробленої класифікаційної схеми (приклад у **Додатку 1**) або „ключі доступу” АІС – за автором, назвою, географічною рубрикою, ключовими словами і т. ін.

Отже, перед початком роботи необхідно прийняти низку методичних рішень про порядок кодування інформації, необхідність відсилок і посилань, порядок і спосіб розмітки назв. Додаткового доопрацювання вимагає схема показника (бази даних) - її необхідно пристосувати до можливостей програмного забезпечення, тобто, **кожна, навіть найменша підрубрика, повинна отримати цифровий індекс**. Бажано, при можливості, щоб **систематизацію і водночас редакцію вже введеного масиву виконував один і той же спеціаліст, який має досвід в цьому напрямку**. У випадку, коли набір здійснюється кількома працівниками, необхідно акцентувати увагу на розкритті змісту записів шляхом **анотування** джерел, що відображуються в показнику (електронній базі). Це дозволить уникнути помилок при групуванні бібліографічного масиву, полегшить редагування показника.

Допоможе спростити роботу уніфікована технологічна інструкція по введенню записів – як окремих видань, так і аналітичних матеріалів. Як зручний варіант для повсякденного користування можна запропонувати „**Блок-схему ...**”, яка використовувалась працівниками відділу історичного краєзнавства при створенні ЕББД „Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства” (див. **Додаток 2**). З причини встановлення у бібліотеці російськомовної версії програми ІРБІС, алгоритм введення записів поданий на російській мові.

С. Усенко, колега з краєзнавчого відділу Дніпропетровської ОУНБ, свою версію технологічної інструкції по введенню даних в програму ІРБІС для початківців ілюструє конкретними прикладами (3).

Для формування краєзнавчих БД створюються спеціальні словники:

- словник предметних рубрик (на основі предметного покажчика до Зведеного систематичного краєзнавчого каталога); який слугує доповненням до тематичних рубрик ЕББД (так званих „видавничих індексів”) і не повторює їх назв. Предметні рубрики формуються за допомогою довідкових видань – енциклопедій та словників, алфавітно-предметних покажчиків (АПП) ББК, УДК;

- словник персоналій (на основі іменного покажчика до ЗвСКК, енциклопедій, довідників), де відомості про кожну персону відображаються, по можливості, з максимальною повнотою;

- географічний словник, де відображаються всі географічні об’єкти, в тому числі втрачені географічні назви та об’єкти, приналежність яких до конкретної території історично визначена;

- список періодичних і продовжуваних видань для виявлення краєзнавчої інформації, що слугує основою для формування поля БД „Джерело інформації” та ін.

В кожній бібліотеці бажано мати власні методичні рекомендації по складанню словників. Їх нормалізація слугує основою для створення в подальшому авторитетних файлів.

Процес виявлення документів за темою бібліографічного посібника здійснюється шляхом перегляду бібліографічних записів (БЗ), що знаходяться в БД. Для цього з назви теми вибираються ключові слова і (або) предметні рубрики, їх синоніми, встановлюються можливі родовидові зв’язки. Цим досягається розширення полів пошуку БЗ за темою посібника, формується пошуковий образ документів, зміст яких зазвичай повинен відповідати темі посібника. Детально уточнити полісемічні (багатозначні) та омонімічні зв’язки термінів, які забезпечують уніфікацію відображення інформаційного змісту

документів, можна за допомогою „Інформаційно-пошукового тезауруса НПБУ” (Донецьк, 2004), хоча слід пам’ятати, що деякі рішення щодо ієрархічних відносин між термінами розробниками Тезауруса прийняті умовно.

У роботі з краєзнавчими БД особливу увагу слід звернути на формування географічної рубрики.

Географічну назву як **лексичну одиницю (ЛО)** можна розподілити за категоріями:

1. Адміністративно-територіальні одиниці (край, область, регіони, воєводства, губернії, графства, князівства, округа, повіти і т. ін.)
2. Археологічні об’єкти (городища, могильники, печерні міста, поселення, стоянки і т. ін.)
3. Водні об’єкти (водойми: моря, затоки, протоки, озера, водосховища, ставки; водостоки: ріки, канали).
4. Географічні ландшафти (степи, лісостепи, ліси).
5. Географічні регіони (цілісні і відносно стаціонарні утворення в межах географічної оболонки, які характеризуються певним географічним положенням і участю у формуванні і функціонуванні геосистем, наприклад: Донбас, Волинь, Західна Україна).
6. Геоморфологічні об’єкти (гори, гірські хребти, височини, річкові долини, котловини та інші форми рельєфу).
6. Місцезнаходження корисних копалин.
7. Населені пункти (міста, селища, села).
8. Частини суходолу (острови, півострови та ін.).
9. Пам’ятники, монументи, будівлі, мости, вулиці і т. ін. (13).

Формулювання ЛО починається з імені особового. При цьому інверсія прикметника не допускається, якщо він входить до назви географічного об’єкта – у ім’я особове, наприклад:

Кримський півострів

Якщо географічна назва починається з нехарактерного іменника, то вживається інверсія, наприклад:

Асканія-Нова Заповідник.

Назви всіх географічних об'єктів повинні мати уточнення: до якої категорії географічних об'єктів вони відносяться (категорійна ознака). Це робиться за допомогою географічного кваліфікатора через кому після найменування об'єкта, наприклад:

Ялта, м.

Немішаєве, смт.

Виняток мають столиця держави, великі обласні міста. Їх назви не потребують географічного кваліфікатора, який вказується в дужках, наприклад:

Ялта, смт. (Донецька обл.)

Але: Київ, м.

У формулюванні Предметної рубрики (ПР) використовуються географічні найменування, які відповідають історичному періоду, що розглядається в документі, наприклад:

Чернігівська губернія

Київська область

Якщо в документі мова йде про вітчизняну історію за весь період існування нашої держави, надається ПР „Україна”.

Якщо мова йде про Кримську Автономну Республіку, то „Кримська АР”.

У формулюваннях географічних ПР використовуються офіційні назви держави і державних утворень, зафіксованих в авторитетних джерелах останніх кроків видання.

Документи про нині неіснуючі географічні об'єкти предметизуються під їхніми історичними назвами, перейменовані – за останньою назвою, з посиланнями до всіх варіантів.

Для довідкових, спеціальних видань „про географічний об'єкт ПР будується за моделлю: **„Географічна назва – Формальний підзаголовок”**, наприклад:

Кам'янець-Подільський, м. – Путівники

За моделлю „Географічна назва – Тематичний підзаголовок” предметизуються документи, якщо „тема” являє собою „загальне поняття”, наприклад, культура, народне господарство та ін.; будь-які дослідження, наприклад, археологічні, екологічні, соціологічні; а також у випадках, коли „географічна назва” розглядається як об’єкт вивчення дисципліни, що входить до циклу наук про Землю (геології, географії та ін.), наприклад:

Донецький басейн Географія – Навчальні посібники

За моделлю ПР: „Тема - Географічна назва” предметизуються документи, якщо „тема” вміщує вужче питання або галузеві поняття, наприклад, міське господарство, регіональна політика, легка промисловість, охорона здоров’я, педагогіка, або якщо загальні поняття розглядаються в будь-якому аспекті, наприклад, населення – національний склад і т. ін. В тих випадках, коли предметом розгляду документа є наукові, технічні, економічні проблеми, а також загальні характеристики окремих категорій географічних об’єктів, що досліджуються на матеріалі конкретного географічного об’єкта, географічні поняття виносяться у підзаголовок ПР, наприклад:

Культура – Канів, м. (Черкаська обл.)

Таким чином, географічна назва виступає як заголовок ПР, якщо документ присвячено місцевості, місту, області, краю в цілому, наприклад:

Горлівка, м. – Донбас – Бібліографія анотована

Чорнобиль, м. – Здоров’я – Довідники

Переяслав-Хмельницький, м. (Київська обл.) – Альбоми...

Словники, створені автоматично, вимагають планового редагування у зв’язку зі змінами та доповненнями, що вносяться при формуванні бібліографічного запису (БЗ), та наявності орфографічних помилок, допущених з причини відсутності у програмі автоматичної перевірки даних. Для редагування цих словників застосовується їх безпосередній перегляд, що має виявити одиничні або групові помилки. Наприклад, таким чином здійснюється редагування елементів „Видавнича організація” та „Колектив/Захід” в АРМ „Каталогізатор”. Детально про досвід редагування електронних каталогів в

АБІС „ІРБІС”, аналіз помилок, яких припускаються бібліотечні працівники під час формування БЗ йдеться у публікаціях спеціалістів на сторінках фахових видань (14).

У всіх без винятку АБІС, створених у вітчизняних бібліотеках, вибраний формат БЗ дозволяє вести пошук за авторами, ключовими словами і класифікаційними індексами. Це стосується і тих БЗ, які могли б бути „перекачані” із зовнішніх БД. Щоб використати всі способи тематичного пошуку, вибрані ключові слова і словосполучення за допомогою АПП до УДК або ББК доповнюються відповідними індексами. Після цього можна розпочати пошук безпосередньо в БД. З цією метою з меню вибираються файли, в яких мають бути ключові слова, занесені при вводі БЗ у базу даних, а також класифікаційні індекси. Якщо знадобиться, можна використати логічні оператори І, АБО, НЕ. Такі можливості дозволяють швидко виконати бібліографічну довідку, створити тематичний чи персональний бібліографічний покажчик.

2.1.2. Створення друкованого варіанта покажчика на основі електронної краєзнавчої БД

У зв'язку з тим, що персональні і біобібліографічні посібники користуються особливим попитом користувачів, наведемо, як приклад, укладений за допомогою ЕББД „Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства: 1997-2006” персональний покажчик, присвячений ювілею головного бібліографа ДІБУ, фахівця з бібліотечного краєзнавства С.І. Смілянець (Додаток 3). Час, витрачений на створення друкованого варіанта цієї бібліографії, не перевищив двох годин. **Алгоритм роботи наступний:**

1. В АРМ „Каталогізатор” у площині „Поиск” відкрити ЕББД, з якої будуть відбиратися записи до бібліографічного покажчика, виставити „Вид поиска” – за автором.

2. Перенести у вікно „Текущего запроса” потрібну персоналію, в т.ч. з примітками – „склад.”, „ред.”, „авт. вступ. ст.”, „про нього/неї” тощо і здійснити операцію „Выполнить”. Після цього перейти в площину „Просмотр/Вывод” і виконати команду „Печать”.

3. У вікні, що відкриється на закладці „Таблицы”, вибрати:

- вихідний формат „TABSUO _"_"_ (только основные записи с ссылками и указателями)”;
- вихідний носій „файл”, що дозволить здійснювати подальшу редакцію, і натиснути „мишою” на „Выполнить”.

Через кілька секунд або хвилин – в залежності від обсягу покажчика – система запропонує ознайомитися з новим файлом. Це вже готовий бібліографічний покажчик, в якому описи згруповані у відповідності з „издательским индексом”, наявні посилання (якщо при індексації на один документ проставлялося більше одного індексу), а також автоматично сформовані іменний (авторський) та географічний покажчики. Надалі можна здійснювати редакцію покажчика у звичайному режимі.

Підсумовуючи, слід зауважити, що необхідним кроком на шляху оптимізації роботи по підготовці нових і використанню існуючих бібліографічних ресурсів краєзнавчого спрямування є створення **бібліографії другого ступеня**. Таку БД необхідно мати у кожному краєзнавчому структурному підрозділі ОУНБ. ЕББД „Краєзнавчі бібліографічні посібники бібліотек України. 2001-2005”(11), створена у ДІБ України в 2007 році, є варіантом апробованого досвіду підготовки локальної бібліографічної бази даних краєзнавчого спрямування без використання словника предметних рубрик, за допомогою лише детально розробленої Схеми класифікаційного індексування бібліографічних записів (Додаток 1). Цей спосіб створення ЕБД

дозволяє легко трансформувати її у друкований варіант бібліографічного посібника, причому з уже сформованими допоміжними покажчиками – іменним, географічним. Покажчик установ і організацій, які брали участь у підготовці посібників, після незначної редакції формується в ручному режимі.

Практики, що займаються формуванням та редагуванням ЕБД в системі ІРБІС, справедливо зазначають, що багатьох проблем у цій справі можна було б уникнути за умови управління процесом автоматизації національними бібліотеками. В Україні мають бути прийняті єдині сучасні стандарти з ведення електронних каталогів, створені національні авторитетні файли предметних рубрик, індивідуальних і колективних авторів та ін. з наступним формуванням єдиного національного авторитетного файла, що відповідає міжнародним стандартам.

Список використаної літератури

1. Кушнарєнко Н.М. Бібліотечне краєзнавство: Підручник. – К.: Знання, 2007. – с. 231-241.
2. Веб-сегмент публічних бібліотек України в мережі Інтернет / Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г. Короленка; Уклад.: Г.Д.Ковальчук, Н.М.Кучерява. – Х., 2005. – 20 с.
3. Видання Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки. [Назва з обкладинки компакт-диска]. Папка „Краєзнавство”.
4. Згуровський М.З., Коваленко І.І., Михайленко В.М. Вступ до комп’ютерних інформаційних технологій. – К, 2003. – С. 16-19.
5. Карпенко С.Г., Попов В.В., Тарнавський Ю.А., Шпортюк Г.А. Інформаційні системи і технології. – К., 2004. – С. 6-7.
6. Швецова-Водка Г.Н.. Классификация компьютерных библиографических ресурсов // Мир библиографии. – 2001. - №2. – С.20-21.

7. ДСТУ 3578-97. Документація. Формат для обміну бібліографічними даними на магнітних носіях. Чинний з 1.01.98. - К.: Держстандарт України, 1997. – 19 с.
8. Пилко И.С. Технологические процессы в библиотечной работе. – М., 2005. – С. 78.
9. Булах Т.Д. Бібліотечний відбір документів в епоху інформаційних метаморфоз // Вісн. Харк. держ. акад. культури: Зб. наук. пр.- Х., 2003. – Вип. 11. – С. 103.
10. Система автоматизации библиотек ИРБИС. АРМ „Каталогизатор”: Руководство пользователя. – М.: ГПНТБ России, 2002. – 112 с.
11. Краєзнавчі бібліографічні посібники бібліотек України. 2001-2005: бібліогр. покажч. / Держ. іст. б-ка України; підгот. О.В. Михайлова. К., 2007. – 103 с.
12. ДСТУ 2395-2000. Інформація та документація. Обстеження документа, встановлення його предмета та відбір термінів індексування. Загальна методика. К.: Держстандарт України, 2001. – 7 с.
13. Демидова С.Е. Краеведческий документ: библиотечная обработка: Учеб.-практ. пособие. – М.: Либерея-Бибинформ, 2006. – С.41-45: Правила формирования ПР (геогр.)
14. Поліщук О. Редагування електронних каталогів – новий напрямок підвищення якості інформаційного обслуговування користувачів бібліотек // Бібл. форум України. – 2006. - № 4 (14). - С.29-30.

Додаток 1

Класифікаційна схема бібліографічної бази даних „Краєзнавчі бібліографічні ресурси бібліотек України. 2001-2005”

1 УНІВЕРСАЛЬНІ І КОМПЛЕКСНІ ПОСІБНИКИ

- 1.1 Поточні посібники
 - 1.1.1 Область на сторінках преси
- 1.2.1 Про край в цілому
- 1.2.2 Про окремі райони, міста
- 1.2 Ретроспективні посібники
- 1.3 Календарі знаменних і пам'ятних дат
- 1.4 Славетні люди краю
 - 1.4.1 Персоналії

2 ГАЛУЗЕВІ І ТЕМАТИЧНІ ПОСІБНИКИ

- 2.1 Історія
 - 2.1.1 Загальні питання
 - 2.1.1.1 Історія міст і сіл
 - 2.1.1.1.1 Окремі населені пункти
 - 2.1.2 Пам'ятники і пам'ятки історії і культури
 - 2.1.3 Край у другій світовій війні
 - 2.1.3.1 Персоналії
 - 2.1.4 Репресії
 - 2.1.4.1 Персоналії
- 2.2 Природа і природні ресурси. Екологія
 - 2.2.1 Персоналії
- 2.3 Народне господарство
 - 2.3.1 Економіка. Фінанси
 - 2.3.1.1 Персоналії
 - 2.3.2 Транспорт. Зв'язок

2.3.2.1

Персоналії

- 2.3.3 Промисловість
 - 2.3.3.1 Персоналії
- 2.3.4. Сільське господарство
 - 2.3.4.1 Персоналії
- 2.4 Охорона здоров`я
 - 2.4.1 Медицина
 - 2.4.1.1 Персоналії
 - 2.4.2 Туризм
 - 2.4.2.1 Персоналії
 - 2.4.3 Фізкультура. Спорт
 - 2.4.3.1 Персоналії
- 2.5 Суспільне життя
 - 2.5.1 Персоналії
- 2.6 Релігія. Діяльність церкви
 - 2.6.1 Персоналії
- 2.7 Наука. Освіта
 - 2.7.1 Окремі освітні установи
 - 2.7.2 Вчені краю
 - 2.7.2.1 Персоналії
 - 2.7.3 Дослідники рідного краю
 - 2.7.3.1 Персоналії
- 2.8 Культура. Мистецтво
 - 2.8.1 Загальні питання
 - 2.8.1.1 Бібліотечна справа. Бібліотеки
 - 2.8.1.1.1 Персоналії
 - 2.8.1.2 Музейна і архівна справа
 - 2.8.1.2.1 Персоналії

- 2.8.1.3 Архітектура
- 2.8.1.3.1 Персоналії
- 2.8.1.4 Образотворче мистецтво
- 2.8.1.4.1 Персоналії
- 2.8.1.5 Музичне життя
- 2.8.1.5.1 Персоналії
- 2.8.1.6 Театр. Кіно
- 2.8.1.6.1 Персоналії
- 2.8.2 Народна творчість. Прикладне мистецтво
- 2.8.2.1 Персоналії
- 2.8.3 Діячі культури і мистецтва краю
- 2.8.3.1 Персоналії
- 2.9 Літературне життя краю
- 2.9.1 Загальні питання
- 2.9.2 Письменник і край
- 2.9.2.1 Персоналії
- 2.9.3 Письменники краю
- 2.9.3.1 Персоналії

3 ПОКАЖЧИКИ ДРУГОГО І ВИЩИХ СТУПЕНІВ

4 ПОКАЖЧИКИ МІСЦЕВОГО ДРУКУ

- 1 ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
 - 1.1 Офіційні матеріали
 - 1.2 Загальні праці
 - 1.2.1 Конференції, семінари, наради
 - 1.2.1.1 Матеріали про конференції
 - 1.3 Історія бібліотечного краєзнавства
 - 1.3.1 Історія бібліотечного краєзнавства в регіонах
 - 1.3.1.1 ДІБ України - методичний центр краєзнавчої бібліотечної діяльності
 - 1.3.1.2 Регіональні бібліотеки
 - 1.3.1.3 Інші бібліотеки
 - 1.3.2 Діячі бібліотечного краєзнавства
 - 1.3.2.1 Персоналії
 - 1.4 Організаційно-методичні питання краєзнавчої роботи
 - 1.4.1 Методичні посібники з бібліотечного краєзнавства
 - 1.4.2 Бібліографічні покажчики з бібліотечного краєзнавства
 - 1.5 Науково-дослідна та інноваційна діяльність в краєзнавчій бібліотечній діяльності
 - 1.5.1 Інноваційні технології
 - 1.5.1.1 Досвід використання автоматизованих систем
 - 1.5.1.1.1 ІРБІС як типова система автоматизації в ОУНБ
 - 1.6 Підготовка кадрів. Підвищення кваліфікації
- 2 КРАЄЗНАВЧІ ФОНДИ
 - 2.1 Фонд краєзнавчих документів
 - 2.1.1 Комплектування та організація
 - 2.1.2 Використання
 - 2.2 Фонд місцевих документів
 - 2.2.1 Обов'язковий примірник

- 3 КРАЄЗНАВЧИЙ ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АПАРАТ
 - 3.1 Класифікація краєзнавчих документів
 - 3.2 Зведені краєзнавчі каталоги
 - 3.3 Електронні краєзнавчі бази даних
 - 3.3.1 Програмне і лінгвістичне забезпечення ЕКБД

- 4 КРАЄЗНАВЧА БІБЛІОГРАФІЯ
 - 4.1 Історія краєзнавчої бібліографії
 - 4.1.1 Бібліографи-краєзнавці
 - 4.1.1.1 Персоналії
 - 4.2 Теоретичні питання краєзнавчої бібліографії
 - 4.3 Методика і організація краєзнавчої бібліографії
 - 4.3.1 Методичні посібники з підготовки краєзнавчої бібліографії
 - 4.3.2 Система краєзнавчих бібліографічних посібників
 - 4.3.2.1 Універсальні та комплексні посібники літератури про край
 - 4.3.2.1.1 Поточні посібники
 - 4.3.2.1.2 Ретроспективні посібники
 - 4.3.2.2 Галузеві і тематичні посібники
 - 4.3.2.2.1 Біобібліографічні і персональні посібники
 - 4.3.2.3 Бібліографія краєзнавчої бібліографії
 - 4.3.2.4 Показчики місцевого друку

- 5 ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧИХ ДОКУМЕНТІВ
 - 5.1 Практика інформаційно-бібліографічної роботи
 - 5.1.1 Наукові бібліотеки
 - 5.1.2 Масові бібліотеки
 - 5.1.3 Бібліотеки для дітей та юнацтва
 - 5.1.4 Інші бібліотеки
 - 5.1.5 Зарубіжні бібліотеки

- 5.2 Масові форми популяризації краєзнавчих знань, досвід роботи
- 5.2.1 Наукові бібліотеки
- 5.2.2 Масові бібліотеки
- 5.2.3 Бібліотеки для дітей та юнацтва
- 5.2.4 Інші бібліотеки
- 5.2.5 Зарубіжні бібліотеки

Додаток 2
Блок-схема введення описів видань в БД
„Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства: 1997-2006”

Новый

РЛ «Дублетность»

проверка наличия, проверить РЛ – РАЗК (в правом нижнем углу),
формат – оптимизированный – там же

чтобы сделать строку рабочей – щелкнуть по ней один раз;
 или в правом конце строки - есть вложенные РЛ, которые
обязательно открывать – щелкнуть один раз по символу или клавиша **F2**

1

в левой части строки –
возможность создания повторяющегося поля;
для создания нового поля щелкнуть по квадрату с цифрой один раз;
таким образом можно создать любое количество полей;
новое поле появляется только если предыдущее заполнено

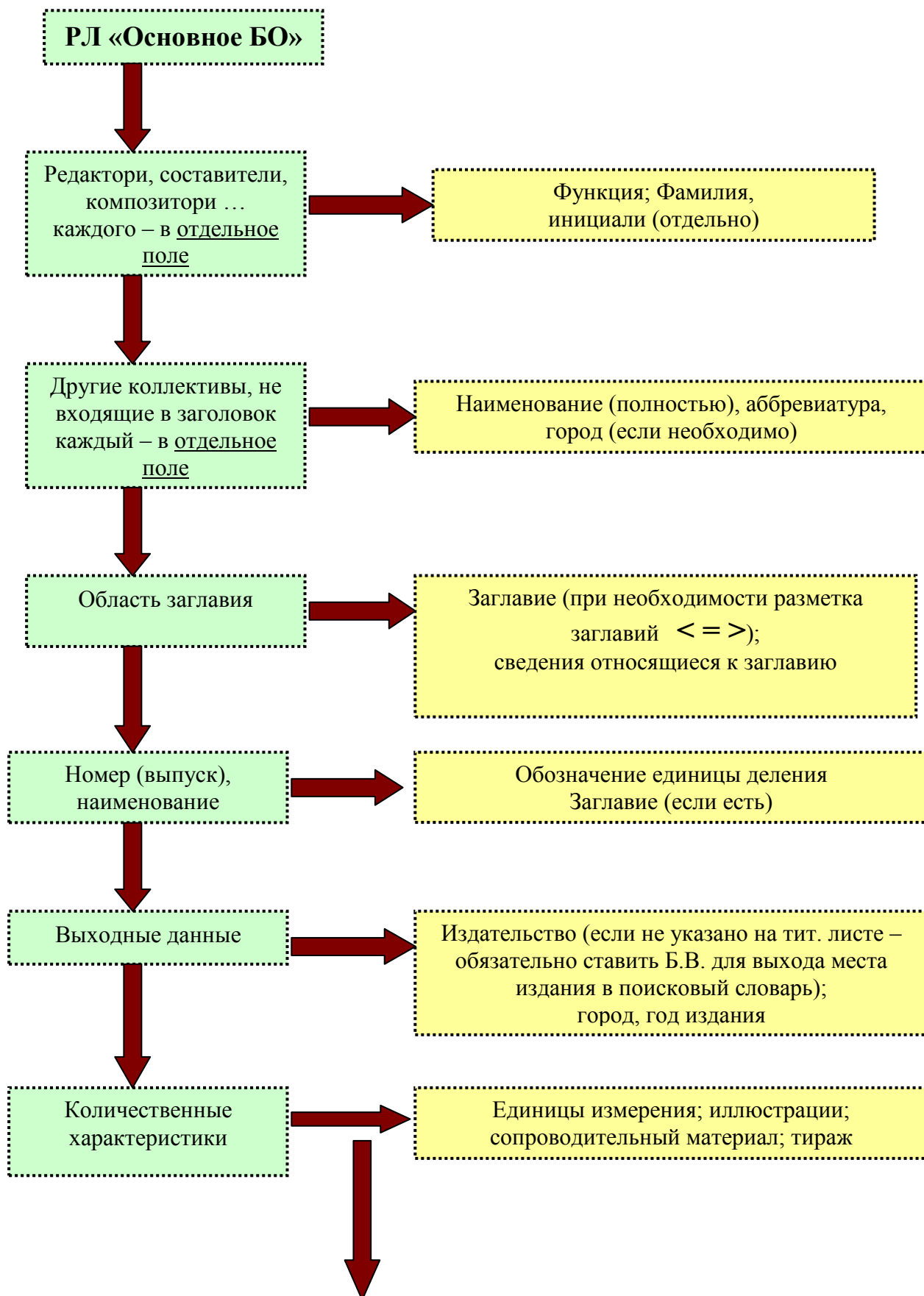
F1

ПОМОЩЬ

При нажатии на эту клавишу
появляется информационное окно
со сведениями относящимися к той строке,
которая в данный момент является рабочей (выделена цветом);

При установке курсора мышки на определенную строку - внизу рабочего листа
появляется краткая подсказка

РЛ «Расширенное БО»

Примечание о наличии библиографии

Примечание об интеллектуальной ответственности

Свободный текст типа: авторы указаны на обороте титульного листа; в надзаголовочных – до 100-летия

Область серии

Наименование серии; обозначение и номер выпуска в серии

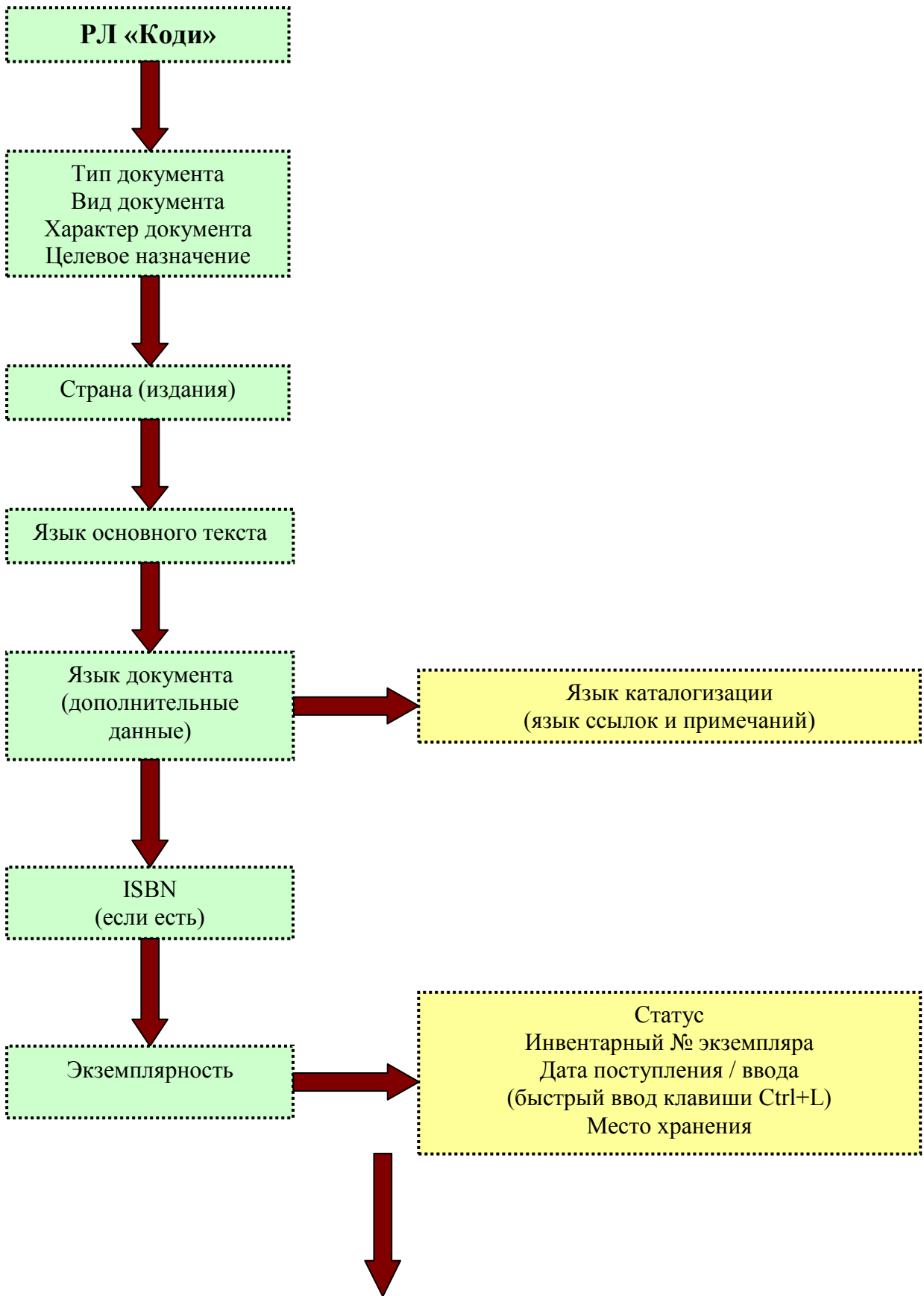

Персоналия (о нем) – имя лица
Персоналия (о нем) - коллектив

Фамилия, инициалы
Расширение инициалов
Текст: о нем, о ней, о них ...
Дополнения к именам, кроме дат
Даты жизни
Разночтение фамилий – на другом языке, псевдонимы

РЛ «Систематизация»

Предметная рубрика

Географическая рубрика

Издательский индекс

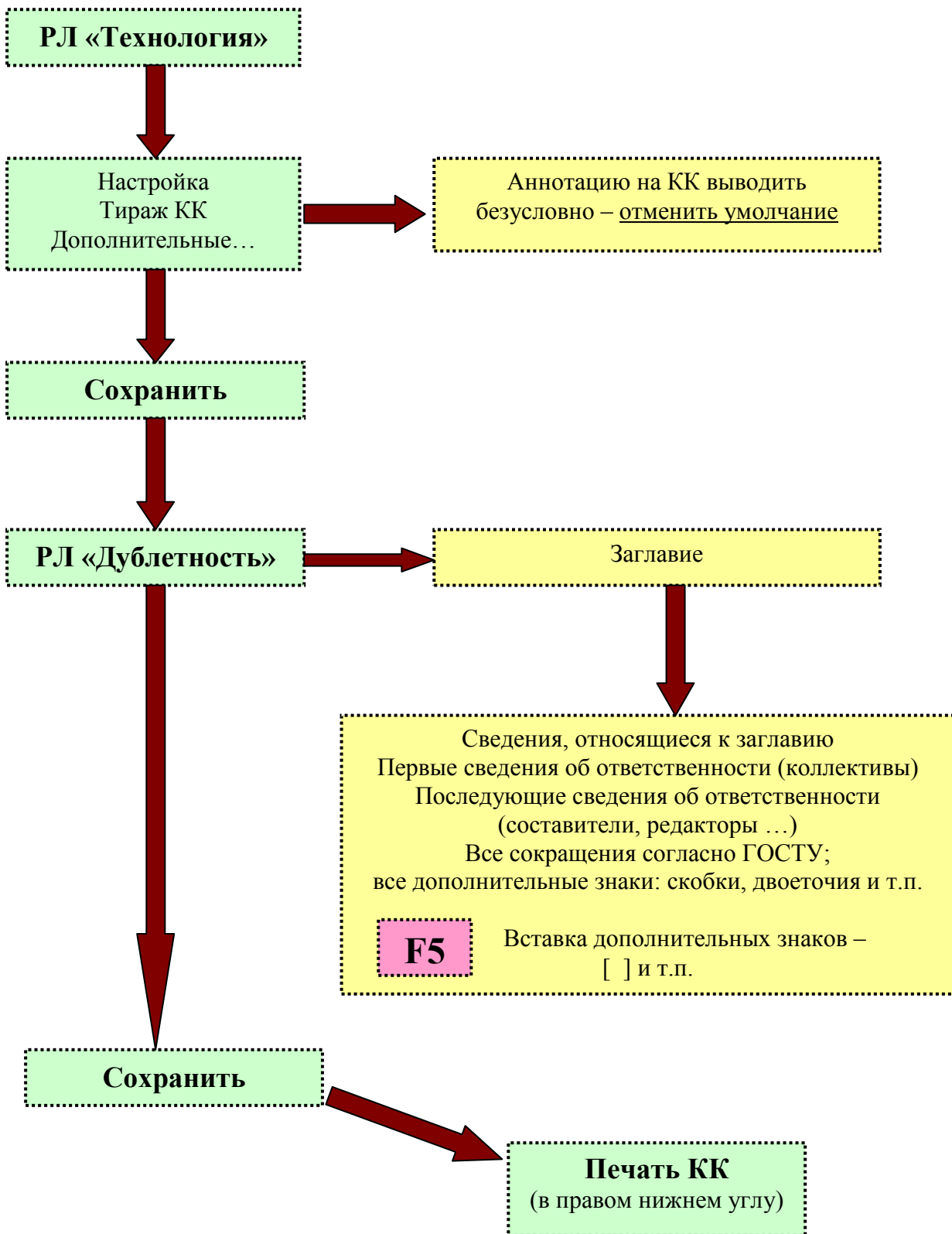
Ненормированные
ключевые слова
(отсутствующие в
названии и сведениях
относящихся к
названию)

Аннотация
каждый абзац вводится
в новое поле

☛ обязательно
отменить умолчание в
РЛ «Технология» для
вывода на печать

Додаток 3

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

*Серія "Бібліографи Державної
історичної бібліотеки України".
Вип. 4*

**Світлана Іванівна
Смілянець**

**Персональний
бібліографічний покажчик
(ювілейний випуск)**

КИЇВ 2007

Даний покажчик є першою спробою використання ЕББД “Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства. 1997-2006” для складання бібліографії. Покажчик висвітлює творчий доробок головного бібліографа відділу історичного краєзнавства Смілянець С.І. за окреслений хронологічний період і призначений для фахівців бібліотечної справи, науковців та викладачів.

СКЛАДАЧІ: В.П. КИСЕЛЬОВА, О.В. МИХАЙЛОВА

РЕДАКТОР: Т.С. КУДЛАСЕВИЧ

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Загальні праці

Конференції, семінари, наради

1. Історія наукових бібліотек у контексті історії, культури, освіти в Україні: Матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 14-15 жовт. 1999 р. / Держ. іст. б-ка України ; Ред. кол.: В.П. Кисельова, А.М. Комська, Т.С. Кудласевич, О.В. Михайлова, **С.І. Смілянець**. - К., 1999 110 с.

Матеріали про конференції

2. Смілянець С.І.

Збірники краєзнавчих конференцій 2000 / **С.І. Смілянець** //Бібл. вісник. - 2001. - № 3. - С. 52-53.

Історія бібліотечного краєзнавства

ДІБ України - методичний центр краєзнавчої бібліотечної діяльності

Див. також: 1, 10, 11, 14, 16,

3. Державній історичній бібліотеці - 60: Ювілейний зб. / Держ. іст. б-ка України ; Упоряд.: В.П. Кисельова, Т.С. Кудласевич, **С.І. Смілянець**. - К., 1999. - 72 с.

4. Смілянець С.І.

Літопис Державної історичної бібліотеки України (1939-1999) / С.І. Смілянець // Державній історичній бібліотеці - 60: Ювілейний зб. / Держ. іст. б-ка України. - К., 1999. - С. 15-53.

5. Смілянець С.І.

Болохівщина в бібліографічній базі Державної історичної бібліотеки України / Л.Ю. Ястремська, М.А. Лук'яненко, С.І. Смілянець // Болохівщина: земля і люди: Матеріали всеукр. наук. конф., 23-24 черв. 2000 р.: Наук. зб. "Велика Волинь". - Хмельницький - Стара Синява - Любар, 2000. - Т. 20. - С. 327-333.

Організаційно-методичні питання краєзнавчої роботи

6. Смілянець С.І.

До питання про науково-методичне забезпечення краєзнавчої діяльності бібліотек / В. Кисельова, С. Смілянець // Бібліосвіт: Інформ. вісник. - К., 2005. - Вип. 3/4. - С. 20-25.

Методичні посібники з бібліотечного краєзнавства

7. Краєзнавча діяльність бібліотек: Метод. посібник / Держ. іст. б-ка України ; Підгот.: В.П. Кисельова, З.Х. Мусіна, **С.І. Смілянець**. - К. : Ніка-Принт, 2002. - 208 с.

8. КРАЄЗНАВЧА робота в бібліотеках України : Інформ. бюлетень. Вип. 16 / Держ. іст. б-ка України ; Підгот.: **С.І. Смілянець**, В.П. Кисельова, О.В. Михайлова. - К. : Б.в., 2005. - 39 с. ; 1 табл.

Про підсумки огляду-конкурсу краєзнавчих методичних посібників, оголошеного Державною історичною бібліотекою України в 2005 році серед регіональних бібліотек.

Науково-дослідна та інноваційна діяльність в краєзнавчій бібліотечній діяльності

Див. також: 8,

9. КРАЄЗНАВЧА робота в бібліотеках України: Інформ. бюлетень. Вип. 14 / Держ. іст. б-ка України ; Підгот.: О.В. Михайлова, В.П. Кисельова, З.Х. Мусіна, **С.І. Смілянець**, Т.С. Кудласевич. - К., 2003. - 35 с.

На матеріалах локального дослідження "Зведеної картотеки матеріалів з історії міст і сіл України": сучасний стан і перспективи використання" подано варіант методики проведення вивчення інформаційно-пошукової системи на карткових носіях

КРАЄЗНАВЧІ ФОНДИ

Див. також: 7,

Використання

10. Смілянець С.І.

Матеріали про історію і сьогодення м. Бердичева у фондах Державної історичної бібліотеки України / В.П. Кисельова, С.І. Смілянець //Бердичів древній і вічно молодий: Наук. зб. "Велика Волинь". - Житомир : Видання Марини Косенко, 2005. - Т. 32. - С. 8-10.

КРАЄЗНАВЧИЙ ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АПАРАТ

Див. також: 7,

Зведені краєзнавчі каталоги

Див. також: 5, 9,

11. Смілянець С.І.

ЖИТОМИРЩИНА у "Зведеній картотеці матеріалів з історії міст і сіл України" Державної історичної бібліотеки / В.П. Кисельова, С.І. Смілянець //Житомирщина на зламі тисячоліть: Наук. зб. "Велика Волинь". - Житомир : Б.в., 2000. - Т. 21. - С.56-57.

12. Смілянець С.І.

Зведена Картотека матеріалів з історії міст і сіл України : [Про виявлення джерел з теми "Поляки на Волині" в Держ. іст. б-ці України] / В.П. Кисельова, С.І. Смілянець //Вісн. Кн. палати. - К., 2003. - № 12. - С.19-20

13. Смілянець С.І.

"Зведена картотека матеріалів з історії міст і сіл України": історія, організація і використання / С.І. Смілянець //Історія наукових бібліотек у контексті історії, культури, освіти в Україні: Матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 14-15 жовт. 1999 р. / Держ. іст. б-ка України. - К., 1999. - С.52-56.

14. Смілянець С.І.

Бердичівська земля в бібліографічній базі даних Державної історичної бібліотеки України / Л.Ю. Ястремська, Т.А. Приліпко, С.І. Смілянець //Бердичівська земля в контексті історії України: Наук. зб. "Велика Волинь". - Житомир, 1999. - Т. 19. - С. 38-39.

КРАЄЗНАВЧА БІБЛІОГРАФІЯ

Методика і організація краєзнавчої бібліографії

Див. також: 7,

Система краєзнавчих бібліографічних посібників

Галузеві і тематичні посібники

15. Смілянець С.І.

Краєзнавча бібліографія як засіб популяризації літературного життя регіону / О.В. Михайлова, С.І. Смілянець //Микола Островський на сторінках історії і в нашому житті: Матеріали міжнар. наук. - практ. конф. До 100-річчя від дня народж. (25 верес. 2004 р.). - Хмельницький-Шепетівка, 2004. - С. 95-98.

16. Смілянець С.І.

Бібліографічні ресурси ДІБ України - важлива складова джерельної бази з історії міст і сіл України / С.І. Смілянець, З.Х. Мусіна //Житомиру - 1120 (884-2004): Наук. зб. "Велика Волинь": Праці Житомир. наук.-краєзнав. т-ва дослідників Волині. - Житомир, 2004. - Т. 31. - С. 204-207.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧИХ ДОКУМЕНТІВ

Див. також: 7,

Практика інформаційно-бібліографічної роботи

Наукові бібліотеки

Див. також: 15,

Масові форми популяризації краєзнавчих знань, досвід роботи

Бібліотеки для дітей та юнацтва

17. Смілянець С.І.

Використання сучасних форм і методів популяризації краєзнавчих знань у вихованні духовної культури молоді / В.П. Кисельова, С.І. Смілянець //Бібліосвіт: Інформ. вісник. - К., 2003. - Вип. : 6. - С.54-56

Авторський покажчик

Кисельова В. [В.П.] 1, 3, 6,
7, 8, 9, 10, 11, 12, 17,

Комська А.М. 1,
Кудласевич Т.С. 1, 3, 9,

Лук'яненко М.А. 5,

Михайлова О.В. 1, 8, 9, 15,
Мусіна З. [З.Х.] 7, 9, 16,

Приліпко Т.А. 14,

Смілянець С. [С.І.] 1, 2, 3,
4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15,
16, 17,

Ястремська Л.Ю. 5, 14,

Географічний покажчик

Бердичів, м., Житомир. обл.
10, 14,

Житомирська обл. 10, 14,

Київ, м. 3, 4, 11, 12, 13,

Хмельницька обл. 15,

З М І С Т

КРАЄЗНАВЧІ БІБЛІОГРАФІЧНІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕК
УКРАЇНИ. 2001-2005

(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ)

СТВОРЕННЯ КРАЄЗНАВЧИХ БАЗ ДАНИХ В

ПРОГРАМНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІРБІС

(З ДОСВІДУ РОБОТИ)

1. ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І БАЗИ ДАНИХ В
БІБЛІОТЕКАХ. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ

1.1 Термінологічні аспекти, ресурсна база

2. МЕТОДИКА УКЛАДАННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ

БІБЛІОГРАФІЇ В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ ІРБІС

2.1 Методологічні і технологічні питання

2.1.1 Формування БЗ та введення даних у БД

2.1.1.1 Індексування, предметизація, анотування

2.1.2 Створення друкованого варіанта покажчика на основі
електронної краєзнавчої БД

ДОДАТОК 1

ДОДАТОК 2

ДОДАТОК 3

З М І С Т